

İDARE

Dahiliye Vekâletinin Aylık

Yıl: 13

Birinciteşrin 1939

Sayı: 139

RESMÎ KISIM

Nutuklar.....	985
Tayinler	988
Müstaîfî addedilenler	991
Takdir edilenler	992
Kıdem durumuna itirazlar	993
Kanunlar	994
Kararnameler	999
Devlet Şûrası kararı	1005
Talimatnameler	1008
Tamimler	1022
Diğer Vekâletlerin tamimleri	1028
Emekli ve öksüzlere maaş tahsisi.....	1041

MAKALELER

Osmanlı İmparatorluğu Mülki İdaresinde Avrupalılaşıma 1047

Talât Mümtaz YAMAN

Resmi Kısım

Nutuklar

Cumhurreîsi Millî Şef İnönü'nün. 29.10.939 günü Cümhuriyetin 16 ncı yıldönümü münasebetiyle Ankarada ipodromda yapılan büyük geçit resmine başlanırken Türk milletine karşı irad buyurdukları nutuk:

Büyük Türk milletine,

Bu sene millî bayramı, dünyanın fevkalâde hâdiseler içinde bulunduğu bir zamanda idrâk ediyoruz. Bütün milletlerin varlık kaygusu içinde yaşadıkları bu seneyi, milletimiz, kendine güveni, millet hayatında nıfaksız beraberliği ve vatan müdafaası için kimsede şüphe bırakmıyan çetinliği ve hazırlığı ile, muvaffakiyetli bir imtihan suretinde geçirdi.

Aziz milletim,

Gelecek sene senin bu sarsılmaz vasıflarına, insaniyet âleminin, daha ziyade dikkat edeceğine emin ol.

Türk milletini, onun kahraman ve şanlı ordusunu, vatan istikbalinin kıymetli müjdesi olan genç evlâtlarımızı muhabbetle selâmlarım.

Aziz vatandaşlarım, on altıncı Cumhuriyet bayramı hepinize kutlu olsun.

.....986.....

Başvekil ve Cümhuriyet Halk Partisi Umumî Reis Vekili Dr. Refik Saydam'ın, Cümhuriyetin on altıncı yıldönümü bayramı için radyoda söylediği nutuk:

Aziz yurttaşlarım,

Bugün, cümhuriyetimizin on altıncı yıldönümü başlıyor. Hepinizi hürmetle selâmlar, tebrik ederim.

Cümhuriyetimizin banisi Ebedî Şefimiz Atatürk'ün aziz hatırası önünde hürmetle eğilerek söze başlıyorum.

Cümhuriyet rejiminin geçen on beş sene zarfında, Türk milletinin dahilî, haricî ve içtimai hayatında vücuda getirdiği muvaffakiyetli eserleri ve inkılâpları burada tekrar edecek değilim. O eserler her sene biraz daha büyüyecek, o inkilâplar seyirlerini almış ve değişmez yollarında devam edecektir. Onu, hepiniz biliyorsunuz.

Her geçen cümhuriyet yılının milletimizin hayatında, onun, bilinmiyen tarihlerdenberi devam edip gelen asil varlığını tebarüz ettirdiği öyle hâdiselerle karşılaşırız ki, burada birkaç sözle yalnız onu hatırlatmakla iktifa edeceğim.

Son bir sene içinde, Türk milletinin geçirdiği büyük imtihanları bir kere hatırlayınız. Vekarla, sükûnla, tarihine yakışan bir tavırla dünya milletlerinin gözü önünde cereyan eden bu imtihanlar kendisinin yeryüzünün medenî, dinamik milletlerinden biri olduğunu bir kere daha isbat etti.

Bu imtihanları geçirirken, Türk milletinin gösterdiği heyecanlı ve asil birlik ve en doğru yolda sükûnetle ve vekarla yürümesi, bugün olduğu gibi istikbalde de iftiharla anılacak bir vakıadır.

Azız vatandaşlarım,

Dünyanın en buhranlı bir devrinde, bugününden ve yarınından emin, kuvvetli, hakkına güvenen ve birlik içinde yaşayan, ne haricî ve ne de dahilî bir ıstırabı olmıyan bahtiyar bir millet olduğumuzu düşünerek 16 ıncı Cumhuriyet yıldönümünü neş'e ile geçirmenizi temenni ederim. Bizi, bu arzettiğim şerait altında bu neş'eli güne ulaştıran Millî Şefimiz Reısicümhurumuz İsmet İnönü'ne minnet ve şükranlarımı arzeder ve Cümhuriyetin 16 ıncı yıldönümü bayramının başladığını ilân ederim.

Tayinler

- 1 — Evkaf umum müdürlüğü idare heyeti azasından Hakkı Haydar Berksu'nun açık bulunan Teftiş Heyeti reisliğine tayini tensip edilmiştir.
- 2 — İşbu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

19.10.939

1 — Ankara Belediye Reis Muavini Halûk Nihat Pepeyi'nin açık bulunan İstanbul Vali Muavinliğine tayini tensip edilmiştir.

- 2 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

19.10.1939

Bitlis Mektupçusu Osman Nuri Arslan'ın Sinop Mektupçuluğuna, Mardin Mektupçusu Asım Tekin'in Balıkesir Mektupçuluğuna, eski Kaymakamlardan Nedim Sezer'in Bingöl Mektupçuluğuna, Sinop Mektupçusu Muzaffer Dalkılıçoğlu'nun Mardin Mektupçuluğuna, Balıkesir Mektupçusu Süleyman Sami Alemdar'ın Bitlis Mektupçuluğuna naklen ve yeniden tayinleri tensib edilmiştir.

- 1 — Çerkeş Kaymakamı Ömer Naci Rollas'ın Üçüncü Sınıf Mülkiye Müfettişliğine tayini tensib edilmiştir.
- 2 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

25/10/1939

1 — Bolu Vilâyeti Emniyet kadrosu Başkomiserlerinden ve Polis Enstitüsü Mezunlarından (1/1140) yaka ve sicil sayılı A. Tevfik Eren'in Akhisar Kazası İkinci Sınıf Emniyet Amirliğine; Bursa Vilâyeti Emniyet kadrosu Başkomiserlerinden ve Polis Enstitüsü mezunlarından Sait Yalçın'ın Hopa Kazası İkinci Sınıf Emniyet Amirliğine; İstanbul Vilâyeti Emniyet kadrosu Başkomiserlerinden

ve Polis Enstitüsü mezunlarından (46/1052) yaka ve sicil sayılı A. Kemal Yeşilaltay'ın Düzce Kazası İkinci Sınıf Emniyet Amirliğine; Seyhan Vilâyeti Emniyet kadrosu Başkomiserlerinden ve Polis Enstitüsü mezunlarından (1/1073) yaka ve sicil sayılı A. Hamdi Güney'in Uzunköprü Kazası İkinci Sınıf Emniyet Amirliğine; İstanbul Vilâ. yeti Emniyet kadrosu Başkomiserlerinden ve Polis Enstitüsü mezunlarından (14/847) yaka ve sicil sayılı Hamdi Erol'un Ödemiş kazası İkinci Sınıf Emniyet Amirliğine; İstanbul Vilâyeti Emniyet Kadrosu Başkomiserlerinden ve Polis Enstitüsü mezunlarından (7/443) yaka ve sicil sayılı Abdullah Karagülle'nin Bergama Kazası İkinci Sınıf Emniyet Amirliğine; İzmir Vilâyeti Emniyet kadrosu Başkomiserlerinden ve Polis Enstitüsü mezunlarından (2/766) yaka ve sicil sayılı Salim Akdoğan'ın Akşehir Kazası İkinci Sınıf Emniyet Amirliğine; Mezkûr vilâyet Başkomiserlerinden ve Polis Enstitüsü mezunlarından (1/419) yaka ve sicil sayılı Muvaffak Baturay'ın Karaman Kazası İkinci Sınıf Emniyet Amirliğine; Sinop Vilâyeti Emniyet kadrosu Başkomiserlerinden ve Polis Enstitüsü mezunlarından (1/384) yaka ve sicil sayılı İzzet Ağuş'un Konya Vilâyeti İkinci Sınıf Emniyet Amirliğine; Kütahya Vilâyeti Başkomiserlerinden ve Polis Enstitüsü mezunlarından (1/531) yaka ve sicil sayılı Mevlüt Süreyya Erdoğmuş'un Hakkâri Vilâyeti İkinci Sınıf Emniyet Amirliğine; Ankara Vilâyeti Emniyet Kadrosu Başkomiserlerinden ve Polis Enstitüsü mezunlarından (2/1197) yaka ve sicil sayılı Hasan Basri Güç'ün Muş Vilâyeti İkinci Sınıf Emniyet Amirliğine; Tokat Vilâyeti Başkomiserlerinden ve Polis Enstitüsü mezunlarından (1/1380) yaka ve sicil sayılı Emin Naci Kardeş'in Cizre Kazası İkinci Sınıf Emniyet Amirliğine; İstanbul Vilâyeti Emniyet kadrosu Başkomiserlerinden ve Polis Enstitüsü mezunlarından (49/1344) yaka ve sicil sayılı Mitat Afşin'in Yüksekova İkinci Sınıf Emniyet Amirliğine; Ankara Vilâyeti Emniyet kadrosu Başkomiserlerinden ve Polis Enstitüsü mezunlarından (1/1203) yaka ve si-

.....990.....

cil sayılı Ömer Vardarlı'nın mezkûr vilâyet Emniyet kadrosunda açık bulunan İkinci Sınıf Emniyet Amirliğine terfian, Emniyet Umum Müdürlüğü kadrosu Birinci Sınıf Emniyet Âmirlerinden Tahir Zülkadiroğlu'nun Bandırma Kazası Birinci ve mezkûr Umum Müdürlük İkinci Sınıf Emniyet âmirlerinden Ata Onan'ın Ayvalık Kazası İkinci Sınıf Emniyet amirliklerine naklen; tayinleri tensip kılınmıştır.

2 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

25/10/1939

-----0-----

Müstâfi addedilenler

1 — Mezuniyetini bir ay tecavüz ettirdiği halde vazifesi başına gelmediği anlaşılan Emniyet Umum Müdürlüğü kadrosu 4 üncü sınıf Emniyet Müdürlerinden Fahri Kemal Akersen; müstafi addedilmiştir.

2 — Bu karamamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

16/10/1939

-----o-----

Takdir edilenler

Takdirname ile taltif olunan Kaymakamlar

Of Kaymakamı Kâmil
İnkaya :

Of - Bayburt yolunun, vesaitin seyrüseferine müsait bir şekilde ve kısa bir zamanda yapıp ikmâl edilmesindeki gayret ve faaliyetinden dolayı Trabzon Vilâyetince takdirname ile taltif edilmiştir.

Takdirname ile taltif olunan Mektupçular

Denizli Mektupçusu
Hilmi Türkeri :

Vazifesinde gösterdiği muvaffakiyetten dolayı takdir edilmiştir.

Takdirname ile taltif olunan Nahiye Müdürleri

Şaban Burkut :
Ardanuç Nahiye Müdürü

Âfetle bozulan yollar ve yıkılan köprülerin inşa ve tamiri hususunda gösterdiği sür'at ve faaliyet vilâyetçe takdire lâyık görülmekle takdir edilmiştir.

-----o-----

Kıdem durumuna itirazlar

İnebolu Kaymakamı Faik Türeğünün kıdem sırasının tashihine dair:

Müdürler Encümeninin 12/10/939 tarihli kararı

Karaman kaymakamlığında bulunmakta iken 10/10/ 936 tarihinde Lice kaymakamlığına tahvili icra kılınan ve ailevî vaziyeti dolayısıyla yeni memuriyeti başına gitmemesi üzerine 2/12/936 tarihli Müdürler Encümeni kararıyle müstafi addedilen ve biraz sonra 28/1/937 tarihli Kararname ile de Pınarbaşı kaymakamlığına tayin olunan İnebolu kaymakamı Faik Türeğünün Karaman kaymakamı iken kıdem sırası 16 olduğu halde müstafi addedilmesi üzerine sınıfının en sonuna vel52 sıra numarasına indirildiği ve bunun için Müdürler Encümeninden bir karar alınmadığı ve mumaileyhin Dahiliye Mesleğinden ayrılmış bulunmadığı anlaşıldığından Kıdem sırasının eski yerine konulmasına ve tablonun o suretle tashihine,

-----o-----

Kanunlar

Arazi Vergisi Kanununun 2 inci maddesine bir fıkra ilâvesine dair kanun

Kanun No: 3726

Kabul tarihi: 2/10/1939

Neşir tarihi: 5/10/1933

Madde 1 — 1833 sayılı Arazi Vergisi Kanununun ikinci maddesine aşağıdaki (D) fıkrası eklenmiştir:

D) Ecnebi devletler tarafından sefarethane veya konsoloshane yapılmak üzere meccanen tefevvüz olunan veyahut bu maksatla satın alınan arsalarla yanan ve yıkılan sefarethane veya konsoloshane binalarına ait arsalar (Mütekabiliyet şartile).

Madde 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun hükümlerini icraya Dahiliye ve Maliye Vekilleri memurdur.

3/10/1939

Kanun No.	Başlığı	Düstur Tertib	Cild.	Sahife	Resmi Gazete Sayı
1833	Arazi Vergisi Kanunu	3	12	581	1841

-----0-----

Ecnebi Devletlerden temin edilen ve edilecek olan kredilere mahsuben celbolunan harp teçhizat ve levazımının gümrük resmile sair vergi ve resimlerden istisnası hakkında kanun

Kanun No: 3729

Kabul tarihi: 9/10/1939

Neşir tarihi : 13/10/1939

Madde 1 — Ecnebi devletlerden temin edilen ve edi-

lecek olan kredilerden Milli Müdafaa Vekâletine tahsis edilen kısımlara mahsuben mezkûr Vekâletçe doğrudan doğruya celbolunan kara, deniz ve hava harp teçhizat ve levazımı ile orduda kullanılacak hayvanları gümrük resminden ve gümrükte alınan diğer vergi ve resimlerden ve rıhtım resmile ardiye ücretinden istisna etmeğe İcra Vekilleri Heyeti salâhiyetlidir.

Bunlar, Millî Müdafaa Vekâletinin iş'arı üzerine başkaca gümrük muamelelerine tâbi tutulmaksızın idhal olunur.

Madde 2 — Bu kanunun hükmü neşri tarihinden itibaren iki sene muteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

10/10/1939

-----o-----

**Göçmenlerle nakledilenlere ve muhtaç çiftçilere tohumluk
ve yemelik dağıtılması hakkındaki 3242 sayılı
kanuna ek kanun**

Kanun No: 3730

Kabul tarihi: 9/10/1939

Neşir tarihi : 13/10/1939

Madde 1 — Göçmenlerle nakledilenlere ve muhtaç çiftçilere tohumluk ve yemelik dağıtılması hakkındaki 3242 sayılı kanunun birinci maddesile açılan 3.750.000 liralık buğday yardım kredisi 5.000.000 liraya çıkarılmıştır.

Madde 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde3 — Bu kanun hükümlerini icraya Maliye, Sıhhat ve İctimai Muavenet, Ticaret ve Ziraat Vekilleri memurdur.

10/10/1939

.....996.....					
Kanun		Düster			Resmi
No.	Başlığı	Tertib	Cild	Sahife	Gazete Sayı
3242	Göçmenlerle nakledilenlere ve muhtaç çiftçilere tohumluk ve yemeklik dağıtılması hakkında kanun.	3	18	1322	3639

-----o-----

Hatay Vilâyeti teşkiline dair olan 3711 sayılı kanuna ek kanun

Kanun No : 3732

Kabul tarihi : 16/10/1939

Neşir tarihi : 19/19/1939

Madde 1 — Hatay Devleti tarafından 3711 sayılı kanunun mer'iyeti tarihine kadar ve bu tarihten sonra mezkûr kanunun muvakkat birinci maddesi mucibince tahakkuk ettirilmiş olup da işbu kanunun meri'yeti tarihine kadar tahsii veya terkin edilmemiş bulunan vergi, resim ve harçlardan 1 İkinci kânun 1938 - 31 birinci kânun 1938 devresine ait olanların, müskirat ve saydiye resimlerde tuz bedelleri ve millî emlak satış bedelleri hariç olmak üzere, kayitleri terkin ve diğerlerinin tahsiline devam olunur.

Madde 2 — 3711 sayılı kanunun muvakkat beşinci maddesi ilga edilmiştir.

Madde 3 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 4 — Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

Kanun		Düster			Resmi
No.	Başlığı	Tertib	Cild	Sahife	Gazete Sayı
3711	Hatay Vilâyeti kurulmasına dair Kanun	3	20	1711	4253

**Ankara şehri İmar Müdürlüğünün 1935 malî yılı
hesabı kat'î kanunu**

Kanun No: 3734

Kabul tarihi: 23/10/1939

Neşir tarihi: 28/10/1939

Madde 1 — Ankara şehri İmar Müdürlüğünün 1935 malî yılı sarfiyatı bitişik (A) cetvelinde gösterildiği üzere (410.261) lira (38) kuruştur.

Madde 2 — Adı geçen müdürlüğün aynı yıl tahsilatı bitişik (B) cetvelinde gösterildiği üzere (535.807) lira (16) kuruştur.

Madde 3 — 1935 malî yılı içinde sarfolunmayan ve bitişik (A) cetvelinde ayrı bir sütunda gösterilen (318.250) lira (62) kuruş tahsisat artığı iptal olunmuştur.

Madde 4 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 5 — Bu kanunun icrasına Dahiliye ve Maliye Vekilleri memurdur.

25/10/1939

A — CETVELİ

F.	Muhassasat Muhassasaim nevi Lira	Sarfiyat K. Lira	İbt al olun an		
			K.	Lira	K.
1	Ücretler C0.060	58.758	12	1.301	88
2	Türk ve ecnebi müte. hassıslar ücret ve tazminatı 23.500	13.545	42	9.954	58
3	Harcırah (Merkez ve vilâyetler) 1.000	980	76	19	24
4	Masarıfî mütenevvia 10.688	10.546	20	141	80
5	İstimlâk ve inşaat masarıfî 224.580	216.364	49	8.215	51
*6	Tahakkuk eden vergi ve rüsum 300	196	20	103	80
7	1934 senesi hükmedil- mis borçlar karşılığı 6.670	6.669	23	0	77

8	1715 numaralı kanunun 8 inci maddesi mucibince Cumhuriyet Merkez Bankasına verilecek ifta karşılığı	1.714	1.714	0	00
F.M.	Ankarada inşa edilecek mezarlık masrafı	400.400	101.486	96	298.513 04
	Yekûn	728.512	410.261	38	318.250 62

B — CETVELİ

F. M.	Varidatın nev'i	Muhammenat		Tahsilât	
		Lira	K.	Lira	K.
1	Umumi bütçeden muavenet	164.512		157.930	
2	Müteferrik varidat		7.000	20.877	16
F.M.	İstikraz hasılatı		0	157.000	
F.M.	Ankarada inşa edilecek mezarlık masrafı karşılığı olarak hazineden alınan		0	200.000	
	Y e k û n	171.512		535.807	16

Kararnameler

Kararname No : 2/12052

Hasan Fehmi Sürdem'den inhilâl eden Belediyeler Bankası İdare meclisi Azalığına 2301 sayılı kanunun 11 inci maddesine tevfiikan eski Kütahya Mebusu Mehmed Sümer'in tayini; Dahiliye Vekiliğinin 28/9/1939 tarih ve 63/ 15823 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 30/9/1939 tarihinde kabul olunmuştur.

30/9/1939

Kararname No ; 2/12158

Günden güne artmakta olan (memleket kömür ihtiyacının mevcut stok ve dahilî istihsalâta göre tanzimi hakkındaki İktisat Vekilliğinin 29/9/1939 tarih ve 3284/5/35113 sayılı tezkeresi İcra Vekilleri Heyetince 16/10/1939 tarihinde tetkik ve mütalea olunarak iki madde ile tesbit olunan ilişik esasların tatbiki kabul olunmuştur.

16/10/1939

1 — Umumî, mülhak ve hususî bütçelerle idare olunan dairelerde ve sermayesinin yüzde ellisinden fazlası bu daireler tarafından konularak kurulmuş olan bütün teşekkül ve müesseselerde mahrukata azamî tasarrufla kullanılacak, teshin vasıtaları, yerine göre hararet 19 - 20 dereceyi geçmiyecek surette ayarlanacak ve bu derecenin idamesi temin edilecektir. Teshin için muktazi mahrukatin tedarikinde de bu esas göz önünde tutulacaktır.

2 — Sömikok teslimi teahhüdünde bulunmuş olanlar Karabük Koku teslim ederek teahhütlerini ifa edebilirler. Birinci bendde yazılı dairelerle teşekkül ve müesseseler teahhütlerin bu suretle ifasını kabul etmeğe mecburdurlar.

.....1000.....

Kararname

1 — Antalya Cumhuriyet Halk Fırkası Vilâyet İdare Heyeti Azasından Hüseyin Sabrinin vefatı hasebile 5406 sayılı İstiklâl madalyasının müteveffanın varisi ve en büyük oğlu 1326 doğumlu Hatem Atamere intikali tensib kılınmıştır.

2 — Bu kararname hükmünü icraya Dahiliye Vekili memurdur.

10/10/1939

Kararname No : 2/12164

Maliye Vekiliğinden yazılan 13/10/1939 tarih ve 25459/ 27719 sayılı tezkerede; 13/7/1939 tarih ve 2/11479 sayılı kararname ile Merkez Temyiz Komisyonu Azalığına tayin edilmiş olan Ömer Lütfi Örserin tekaütlüğünü talep etmesine binaen açılan 90 lira maaşlı mezkûr âzalığa Adliye, Maliye, Dahiliye ve Ticaret Vekilliklerince kanunî evsaf ve şeraiti haiz olarak gösterilen namzetler arasından birisinin intihap ve tayini teklif edilmiştir.

Bu iş İcra Vekileri Heyetince 16/10/1939 tarihinde görüşülerek 90 lira maaşlı mezkûr âzalığa gösterilen namzetler arasından İkinci Umumî Müfettişlik Adliye Müşaviri Tahsin Tokgöz'ün intihap ve tayini kabul olunmuştur.

16/10/1939

Kararname No : 2/12176

Devlet Memurları Maaşatının Tevhid ve Teadülüne dair olan 3856 ve Bankalar ve Devlet Müesseseleri Memurları aylıklarının tevhid ve teadülü hakkındaki 3659 numaralı kanunların 3 üncü maddelerinin (H) fıkralarına göre halen müstahdem bulunan veya yeniden vazifeye alınacak olan memurlardan yabancı dil bilenlerin imtihanlarını yapmak üzere Ankara ve İstanbulda ilişik listede isimleri yazılı profesör ve öğretmenlerden mürekkep birer komisyon teşkili; Maarif Vekilliğinin 13/10/1939 tarih ve 2/2046 sa-

yılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 19/10/1939 tarihinde kabul olunmuştur.

19/10/1939

Yabancı dil imtihanı komisyonları

Ankarada :

Fransızca için :

1 — Yusuf Şerif Kılıçel	Yüksek Öğretmen Okulu Garp Edebiyatı Profesörü.
2 — Cambaurd	Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Fransızca Profesörü
3 — Bedreddin Tunçel	Dil ve Tarih ,, Coğrafya Fakültesi Fransızca Doçenti.
4 — Cevdet Perin	» » » » »
5 — Mehmed Karasan	Siyasal Bilgiler Okulu Fransızca Öğretmeni.
6 — Necini Üsten	Siyasal Bilgiler Okulu Amme Hukuku Doçenti.
7 — Peyami Erman	Siyasal Bilgiler Okulu Sosyoloji Asistanı.
8 — Fethi Çelikbaş	Siyasal Bilgiler Okulu İktisadi ve Mali İlimler Asistanı.
9 — Hamdi Atademir	Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Felsefe Asistanı.
10 — Nurulah Ataç	Gazi Terbiye Enstitüsü Fransızca Öğretmeni.

Almanca için :

1 — Sadi Selen	Gazi Terbiye Enstitüsü Coğrafya Öğretmeni.
2 — Bedi Ziya	Siyasal Bilgiler Okulu Almanca Öğretmeni.
3 — Melâhat Özgü	Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Almanca Doçenti.
4 — Müller	Dil ve Tarih - Coğrafya Fakül-

- 5 — Cemil Ziya
Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Almanca Öğretmeni.
Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Mütercimi.
- 6 — Niyazi Çıtak
Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Coğrafya Doçenti.
- 7 — Danyal Bediz
» » » »
- 8 — Şinasi Altındağ
Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Tarih Doçenti.
Siyasal Bilgiler Okulu İktisad öğretmeni.
- 9 — Şevket Raşit Hatipoğlu
Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Tarih Doçenti.
- 10 — Şükrü Akkaya
Siyasal Bilgiler Okulu Hukuku Esasiye Öğretmeni.
- 11 — Baki Balta
Siyasal Bilgiler Okulu Nakit, Borsa, Muhasebe Öğretmeni.
Siyasal Bilgiler Okulu İngilizce Öğretmeni.
- İngilizce için :**
- 1 — Hazım Atf Kuyucak
» » » » »
- 2 — Şekip Engineri
Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Doçentlerinden.
- 3 — Baker
Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi Felsefe Asistanı
- 4 — Orhan Buryan
Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi İngilizce Doçenti.
- 5 — Niyazi Berkes
» » » »
- 6 — Hamid Dereli
» » » »
- 7 — Safet Denği
» » » »
- 8 — İrfan Şahinbaş
Siyasal Bilgiler Okulu İngilizce Öğretmeni.
- 9 — Nurettin Sevin
Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Slavca Rektörü.
- Rusça için :**
- 1 — Menges
Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Antropoloji Asistanı.
- 2 — Zekiye Eğler

3 — Gaffar

Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Rusça Mütercimi.

Macarca için :

1— Rasonyi

Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Macarca Profesörü.

2— Hâmit Zübeyir Koşa y

Maarif Vekâleti Müzeler Müdürü.

İstanbulda:

Fransızca için:

1 — Ragıp Hulusi Özdem

Edebiyat Fakültesi Lengüistik Profesörü

2 — Averbach

Edebiyat Fakültesi Garp Edebiyatı profesörü

3 — Halil Vehbi Eralp

Edebiyat Fakültesi Felsefe Doçenti.

4 — Sabri Esad Sıyavuşgil

Edebiyat Fakültesi Umu'i Ruhiyat Doçenti.

5 — Şükrü Baban

İktisad Fakültesi İktisadî Doktrinier Ordinaryüs Profesörü, İktisad Fakültesi

6 — Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu

İktisat Fakültesi Sosyal Siyaset ve Kanun bilgisi Doçenti.

7 — Ali Yar

Fen Fakültesi Umumî

8 — Hüseyin Nail Kupalı

Riyaziye Profesörü.

Hukuk Fakültesi Amme Huku-ku Doçenti

9 — Enver Ziya Kara

Edebiyat Fakültesi Tarih Doçenti.

Almanca için :

1— Ragıp Hulusi Özdem

Edebiyat Fakültesi Lengüistik Profesörü,

2 — Averbach

Edebiyat Fakültesi Garp Edebiyatı profesörü.

3— Burhanettin Kâmil Batıman

Edebiyat Fakültesi Romen Dilleri Asistanı.

4 — Mümtaz Turhan

Edebiyat Fakültesi Psikoloji Doçenti.

- 5 — Nebil Bilhan Tıp Fakültesi İkinci Dahili Hastalıklar Doçenti.
6 — Fuchs Üniversite Yabancı Diller Okulu Almanca Lektörü
7 — Kerim Erim Fen Fakültesi Yüksek Riyaziye Ordinaryüs Profesörü
8 — Anstock Üniversite Yabancı Diller Okulu Almanca Rektörü
9 — Ömer Celâl Sarç İktisad Fakültesi Dekanı
10 — Hırş Hukuk Fakültesi Kara ve Deniz Ticareti H. Ordinaryüsü
11 — Neumark İktisad Fakültesi Umumî İktisad Ordinaryüs Profesörü

İngilizce için:

- 1 — Averbach Edebiyat Fakültesi Garp Edebiyatı Prof.
2 — Madam Marşan Üniversite Yabancı Diler Okulu İngilizce Lektörü.
3 — Samiye » » » » »
4 — Vahit Ali Turhan Edebiyat Fakültesi Garp Edebiyatı Asistanı.
5 — Celâl Kent Tıp Fakültesi Kadın Doğum Asistanı.
6 — Elliott Üniversite Yabancı Diler İngilizce Rektörü.
7 — Ömer Celâl Sarç İktisad Fakültesi Dekanı.

İtalyanca için :

- 1 — Averbach Edebiyat Fakültesi Garp Edebiyatı Profesörü
2 — Barthlenny Üniversite Yabancı Diller Okulu İngilizce Rektörü.

Rusça için :

- 1 — Adil Cevat Genceli Üniversite Yabancı Diller Rusça Rektörü.
2 — Ahmed Caferoğlu Edebiyat Fakültesi Türk Dili Tarihi Doçenti.

Devlet Őurası kararı

Üçüncü daire mazbatası

No : 76/65

Öz :

Silâh altına davet edilen askerî mütahhitlerin mukaveleleri H.

Millî Müdafaa Vekâletinin Yüksek Başvekâletten Devlet Őurası Reisliğine havale ve dairemize tevdi kılınan 10/ 9/1939 tarih ve 10300 sayılı tezkeresinde:

1 — Silâh altına davet edilen askerî müteahhitlerin, mukavelelerini fesh için birlik ve müesseselere müracaat etmekte oldukları,

2 — Silâh altı emrile karşılanacaklarını daha evvel tayin ve takdir etmeleri ve taahhütlerini vekil marifetile dahi yapmaları imkânı bulunmayan müteahhitler için ani silâh altına davet hâdisesinin mücbir sebep teşkil edeceği,

Ancak; mukavelelerde kayıt ve tasrih edilmeyen mücbir sebeplerin takdir mahiyeti (2 kânunuevvel 1937 tarih ve 3774 sayılı Resmî Gazetede yazılı 65 - 57 sayılı Devlet Őurası kararına ve Muhasebei Umumiye Kanununun 136 ncı madesine göre) Devlet Őurasına ait bulunduğu beyanile silâh altına davet edilen askerî müteahhitlerden mukavelelerini feshe kıyam edenler hakkında yapılacak muameleye dair Devlet Őurasınca bir karar verilmesi talep ve teklif edilmektedir.

İcabı düşünöldü :

Silâh altı emrile karşılanacaklarını daha evvelden tayin ve takdir etmeleri ve taahhütlerini vekil marifetile dahi yapmaları imkânı bulunmayan müteahhitler için anî o

..... 1006

larak silâh altına davet hâdisesinin her ne kadar esbabı mücbirenden addi lâzım geleceği düşünülebilirse de bu gibi müteahhitlerle aktedilmiş bulunan mukavelenamelerin mahiyet ve mevzuları itibarile ayrı ayrı hususiyetler arzedeceğin ve bunlar hakkında fesih talebinin vuku zamanında taahhüdün almış olduğu şekil ve vaz'iyete göre Muhasebei Umumiye Kanununun 136 ncı maddesine tevfikane her biri için ayrı ayrı teklif dermeyan bulunduğu halde hâdisenin tetkik ve icabına göre mütalea serdi mümkün olabileceği cihetle şimdiden umumî mahiyette bir mütalea serdine kanunen imkân ve mahal görülmemiştir. Evrakın yüksek riyasete takdimini 13/IX/1939 tarihinde karar verildi.

Umumî Heyet Kararı

No : 279/274

Silâh altına davet edilen askeri müteahhitler hakkında Millî Müdafaa Vekâletinin Başvekâletten havale buyurulan tezkeresi üzerine Üçüncü Dairece müttihaz kararı havi 13/ 9/1939 tarihli ve 76/65 sayılı mazbata okundu:

Bu mazbatada; silâh altına davet edilen askerî müteahhitlerden mukavelelerini feshe kıyam edenler hakkında, yapılacak muameleye dair bir karar itihazı Millî Müdafaa Vekâletinden talep edildiği ve gereğinin tetkikinde silâh altı emrile karşılanacakların daha evvelden tayin ve takdir etmeleri ve taahhütlerini vekil marifetile dahi yapmaları imkânı bulunmayan müteahhitler için âni olarak silâh altına davet hâdisesinin her ne kadar esbabı mücbirenden addi lâzım geleceği düşünülebilirse de bu gibi müteahhitlere aktedilmiş bulunan mukavelenamelerin mahiyet ve mevzuları itibarile ayrı ayrı hususiyetler arzedeceğine ve bunlar hakkında fesih talebinin vukuu zamanında taahhüdün almış olduğu şekil ve vaziyete göre Muhasebei Umumiye Kanununun 136 ncı maddesine tevfikane her biri için ayrı ayrı teklif dermeyan bulunduğu halde hâdisenin tetkik ve ica-

.....1007.....

bına göre mütalea serdi mümkün olabileceği cihetle şimdiden umumî mahiyette bir mütalea serdine kanunen imkân ve mahal görülmediği yazılı bulunmuş ve bu karar istinad ettiği mucib sebebe binaen 18/9/1939 tarihinde ittifakla musip görülmüştür.

-----0-----

Talimatnameler

Sokaklara isim veya numara ve bütün binalara numara konulması hakkında talimatname

Kararname No : 2/12055

Neşir tarihi : 7/10/939

1940 senesinde yapılacak umumî nüfus sayımı için sokaklara isim veya numara ve bütün binalara numara konulması hakkında Dahiliye Vekilliğile müştereken hazırlanarak İstatistik Umum Müdürlüğünün 27/9/1939 tarih ve 5398/10 sayılı tezkeresile gönderilen ilişik talimatname İcra Vekilleri Heyetince 30/9/1939 tarihinde tetkik olunarak mer'iyete konulması kabul olunmuştur.

30/9/1939

BİRİNCİ KISIM

Umumî hükümler

Madde 1 — 1940 senesinde yapılması, 13/7/1939 tarih ve 3700 numaralı kanunla emredilen umumî nüfus sayımının icrası için; 10 nisan 1927 tarih ve 1003 numaralı (binalara numara ve sokaklara isim verilmesi) hakkındaki kanun esasları dairesinde:

a) Belediye teşkilâtı olan yerlerde; belediye hududu dahilindeki sokaklara isim veya numara verilecek ve bütün binalara ve insan oturan yerlere numara konulacaktır.

b) Belediye teşkilâtı olmıyan yerlerde binalara numara konulması mecburî olup, sokaklara isim verilmesi ihtiyaridir.

1935 nüfus sayım için yapılmış bulunan numarataj bu

talimatname hükümlerine uygun olarak tadil ve islâh olunacaktır.

Bu takdirde boyaları silinmiş, bozulmuş, okunmaz bir hale gelmiş veya levhaları düşmüş olan sokak isim veya numaralarile, bina numaraları tamir veya teccid olunacaktır.

Eski numaratajdan sonra inşa edilmiş olup da numaratajı yapılmamış olan binalara da yine bu talimatname hükümlerine tevfikana numara konulacaktır.

Madde 2 — Yukarıdaki maddede zikri geçen bina tabirinden maksat sadece ev, apartman ve resmî binalar olmayıp ikamete mahsus olsun olmasın, içinde insan bulunması muhtemel (ev, apartman, han resmî daire, dükkân, mağaza, gazino, hamam, cami, mescit, mektep, hastahane, baraka, kulübe, kışla, ambar mesken haline getirilmiş vagonlar, istasyon binaları, garaj, ağıl, kom, oba, huğ, ahır, samanlık, arabalık, dispanser, sanatoryom, dam, çiftlik, yazıhane, fabrika, imalâthane, köy odası, mağara, kovuk ilâh...) bilûmum yapılar dahildir.

İçinde insan oturması ihtimali bulunmayan çeşme ve sarnıç gibi yerlere numara konulmayacaktır.

Madde 3 — Sokaklara isim verme ve binaların numaralama işinin vaktinde ve noksansız olarak yapılmasından belediye teşkilâtı olan yerlerde belediye reisleri, belediye olmıyan yerlerde muhtar ve ihtiyar heyetleri mes'uldürler.

Vali, kaymakam ve nahiye müdürleri de numaralama ismin vaktinde ve tam olarak yapılmasından, numaraların muhafaza ettirilmesinden ve daimî kontrol altında bulundurulmasından mes'ul tutulurlar.

Madde 4 — Sokaklara müstehcen ve gülünç isimler konulması memnudur.

İsimlerin telâffuzu güç ve uzun kelimeler olmaması da nazarı itibara alınacaktır. Yeni verilecek isimlerin intihabında Türkçe olmasına ve başka dillerden alınmamasına dikkat edilecektir.

Sokak ve meydan ismi intihabında, eğer o sakağın ve-

..... 1010

ya meydanın, başkaca maruf ve müstehcen veya gülünç olmıyan bir ismi esasen mevcut ise tekrür etmemek şartile bu isim muhafaza edilir. Eğer sokağın veya meydanın bu mahiyette bir ismi yoksa topoğrafi vaziyete nazaran, aşığı sokak, yukarı sokak, orta sokak veya sokağın hususiyetine göre çeşmesokağı, fırın veya değirmensokağı veyahut o mahallin tarihinde veya millî tarihten alınmış isimler konulabilir.

İKİNCİ KISIM

Belediye teşkilâtı olan yerlerde sokaklara isim veya numara verilmesi ve binalara numara konulması

Madde 5 — Sokaklara isim yerine numara verildiğı takdirde numara verilmesinde bir sıra takibi lâzımdır. Meselâ: Kasabanın merkezinden başlayarak şimalden cenuba, şarktan garba - bunun aksi de caizdir - giden sokaklara sıra ile numara konulur.

Madde 6 — Belediye hudutları dahilinde bütün sokak ve meydanları isimleri yukarıki maddeler veçhile tayin edildikten sonra her sokak dahilindeki binalarla her meydana nazır binalara birden başlayarak sıra ile numara verilecektir. Binalara numara verirken sokağın sağ tarafındakiler çift olarak teselsül ettirilecek ve sol tarafındakilere tek numara verilecektir. Yalnız; karşı karşıya binaları havi olmıyan tek cepheli sokaklarda numaraların 1, 2, 3, 4 ilâ... şeklinde teselsül ettirilmesi caizdir.

Madde 7 — Bir sokak dahilinde her binanın ayrı bir numarası olacak ve bir numara müteaddit binalara verilmeyecektir.

Binaların numaralanmasında mahalle teşkilâtı kat'iyyen nazarı itibara alınmaz.

Madde 8 — Sokakların sağını ve solunu tayin hususunda şehrin merkez semti esas itihaz edilecek ve merkezden ayrılan başlıca cadde ve sokakların, merkezden bakıldığına göre sağ tarafları (sağ) ve sol tarafları da (sol) addedilecektir.

Bu suretle istikamet alındıktan sonra merkezden başlıyan ana sokaklara nazaran amudî ve malî vaziyette olan ikinci derecede sokakların sağ ve solları ana sokaklardan başladıkları noktaya göre tayin edilecektir.

Madde 9 — Sokak ve meydan isimleri; 20 _ 50 santimetre uzunluğunda ve 20-30 santimetre genişliğinde saç veya demir levhalar üzerine büyük hurufatla ve gayet okunaklı bir surete kırmızı yağlı boya zemin üzerine beyaz yağlı boya ile yazılacak, sokakların baş ve nihayetlerindeki bina köşelerine, yolcuların yetişemeyecekleri derecede yüksek ve göze kolay ilişecek bir noktaya tesbit edilecektir.

1935 sayımı için yapılmış olan ve yukarıda zikredilen ebatan küçük bulunan levhaların değiştirilmesi mecburî değildir.

Sokaklar çok uzun olduğu veya kendisini amuden kateden başka sokaklar mevcut olduğu takdirde sokağın baş ve nihayetinden maada, sokağın başka yerlerine de bu levhalardan asılacaktır. Meydanlara ait, yukarıdaki evsafı haiz isim levhaları meydana nazır ve meydanın en ziyade göze çarpan bir yerindeki binaya asılacaktır. Buna imkân olmadığı takdirde meydan levhaları (2,5 metre) yükseklikte bir direğe asılır.

Madde 10 — Bir kaç binadan ibaret olan çıkmaz sokaklardaki binalar bitişik oldukları sokağa bağlanarak o sokaktaki binalar sırasında numaralanırlar. Büyük çıkmazlar ve geçitler sokaklar hakkındaki kaideye tabidir.

Madde 11 — Hane müştemilâtından olan ve bir sokağa açılır kapısı bulunmayan matbah, arabalık, samanlık, ahır, garaj, çamaşırhane gibi binalara ayrıca numara konulmaz.

Ancak bir evin veya bir binanın avlusu veya bahçesi dahilinde, müstakil bir bina halinde olan fabrikalar, değirmenler, imalâthaneler, atelyeler, dükân ve depo gibi binaların da numara alması lâzımdır.

Bu numaralar iğerdeki her binanın üzerine ayrı ayrı

.....1012.....

konulmakla beraber esas binanın sokak kapısı üzerine de (20-25) şeklinde yazılır. Büyük bir çiftlik aksamından olan binalar için de ayrıca bir numara sırası takip edilir.

Madde 12 — Bir binanın aynı sokağa açılan iki veya daha fazla kapıları olduğu takdirde bunlara da aynı numara birer harf ilâvesile verilir. Meselâ : (8, 8A, 8B gibi).

Madde 13 — Bir binanın müteaddit sokaklara açılan kapıları bulunduğu takdirde bunların her birine açıldıkları sokaktaki sıra numarası konulur. Ancak bu kabil binalar için binalar cetvelindeki numaraları hizasına hangi sokaktaki binalarla iştiraki numara tasrihi suretile yazılacaktır.

Madde 14 — İçinde bir çok aileler oturan ve sokak üzerinde yalnız bir kapısı bulunan apartmanlar, hanlar ve otellerle pansiyonlara yalnız bir numara konulur. Ancak bu gibi binalarda sokak kapısı üzerine konulan numaralardan müstakil olmak üzere bina dahilinde her bir daireye ayrıca birden itibaren sıra ile hususî numaralar konulacaktır.

Bu kabil binalardan apartman, han ve ötelere isimleri ve kaçır daireden ibaret oldukları binalar cetvelinin mülâhazat hanesine yazılacaktır.

Madde 15 — İki bina arasında veya bir sokağın baş veya son kısmında bulunan arsalarla eğer bir duvar, çit, tel, tahta veya saç perde veya her hangi şekilde bir mania ile ayrılmış ise müstakil numara, bu şekilde ayrılmamış ise arsanın vüsatı ve mutasarrıfının adedi nazarı itibara alınmayarak yalnız bir numara verilecektir. Numaralama amelîyesini müteakip bu gibi arsalarla bina yapıldığı takdirde aynı numara binanın kapısına talik olunacaktır. Yapılan binalar müteaddit olursa yine aynı numara birer harf ilâvesile (9, 9A, 9B) şeklinde tekrar ettirilecektir. İmar plânı tesbit edilmiş olan şehirlerde, imar hududu dahilinde parsellasyonu yapılmış bulunan boş arsalarla yukarıdaki fıkra veçhile tek numara yerine, her parsel için ayrı numara verilmesi caizdir. Gerek 1935 numaratajından ve gerek bu de-

faki numarataj amelîyesinden sonra bu gibi arsalara bina yapıldığı takdirde aynı numara binanın kapısına talik olunacaktır. Yapılan binalar müteaddit olursa numaralar teselsül ettirilecek ve bu teselsül müteakip binaların numaralarını değiştirmeyi icabettirdiği takdirde bu tadilât da yapılacaktır.

Madde 16 — Numaralama esnasında numara talik olunmayacak vaziyete inşaat halinde bulunan binaların numaraları bina mevcut imiş gibi tesbit olunarak binanın göze görünecek münasip bir mahalline talik olunacak, inşaat ikmal olununca bilâhare muayyen yerine konulacaktır.

Madde 17 — Numaralama amelîyesinin teftişatı neticesinde numaralanması unutulmuş binalara tesadüf edilir ve bütün binaların numaralarının değiştirilmesi mümkün bulunmazsa bu kabil binalara kendisinden evvelki binanın numarası suret olmak üzere kesir halinde verilir. $\frac{7}{1}, \frac{7}{2}, \frac{7}{3}$ gibi).

Numaralama amelîyesinin ikmâlinden sonra müteaddit binalar bir tek bina haline ifrağ edilmiş olursa bu kabil binalara evvelki binaların ilk ve son numaraları (25 - 29 gibi) şeklinde yazılarak konur.

Madde 18 — Numara levhaları 10 - 12 santimetre uzunluğunda ve 8-10 santimetre genişliğinde beyzî veya dört köşe saç veya demirden mamul olacak ve numaralar yağlı boya kırmızı zemin üzerine beyaz yağlı boya ile yazılacaktır.

Madde 19 — Numara levhaları binaların cümle kapısının üst pervazının ortasına çivilerle tesbit olunacaktır. Kepenk ve kapak gibi şeyler örtüldüğü zaman dahi numaraların görünecek bir vaziyette olmasına dikkat edilecektir. Levhaları bu vaziyette koymağa imkân olmadığı takdirde kapının sağ veya sol tarafına insan yetişemeyecek bir yere konulması caizdir.

Madde 20 — Sokak ve numara levhaları her şehir ve köy dahilinde yeknasak olacak ve üzerlerindeki boyaların

.....1014.....

yağmurlardan ve hava tesirinden müteessir olmayacak cinsten bulunmasına, itina olunacaktır.

Madde 21 — Bir meydanın veya sokağın takip ettiği hizalar haricinde ve fakat şehrin çevresi dahilinde bulunan kulübeler, barakalar vesair binalar buldukları sokak vey meydanın binaları numaralandıktan sonra aynı numara sarısını yani sağda iseler sağ tarafın son numarasını solda iseler sol tarafın son numarasını takiben sokağa yakınlık sırasile numaralanırlar.

Madde 22 — Bir şehrin veya kasabanın belediye hudutları dahilinde ve fakat şehrin toplu bulunduğu saha haricinde bağlar, bahçeler arasında dağınmık bir halde bulunan ve sokak esasına göre bir istikamete raptı kabil olmıyan binalara birden itibaren nihayete kadar sıra numarası verilir. Bu kabil binaların mikdarı çok olduğu takdirde semt semt ayrılarak her semtte numaralar birden başlatılır.

Madde 23 — Bazı kasaba veya şehirlerin belediye hudutlarına dahil olan dış mahallelerdeki göçebe çadırları madde 21 deki binalar misillü numaralandırılacaktır.

Bunların numaraları çadırların methallerinin sağ tarafına yağlı boya ile yazılır, veya çadır direğine talik edilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Belediye teşkilâtı olmıyan yerlerde binalara numara konulması

Madde 24 — Belediye teşkilâtı olmıyan yerlerde yukarıda da işaret edildiği veçhile sokaklara ve meydanlara isim konulması ihtiyaridir. Ancak bu gibi yerlerde yukarıda ikinci maddede tasrih edilen bütün binalara aşağıdaki tarif dairesinde numara konulacaktır.

Madde 25 — Belediye teşkilâtı olmıyan mevkilerde esasen muntazam sokaklar mevcut olduğu ve bunların isimleri bulunduğu veyahut bu defa isim verildiği takdirde bu gibi yerlere aynen belediyesi olan mevaki hakkındaki hükümler tatbik olunur.

Madde 26 — Belediye teşkilâtı olmayan ve sokak tertibatı bulunmayan yerlerde binalara numara verirken mahalle teşkilâtı kafiye nazarı itibara alınmaz. Bütün binalara, birden başlayarak tekerrür ettirilmeksizin nihayete kadar numara verilir.

Madde 27 — Belediye teşkilâtı olmayan bir yerin bütün binaları bir meydana veya sokak üzerine nâzır vaziyette bir sıra takip ediyorsa numaralar o yerin methalinden veya merkezinden başlamak suretile sıra ile verilir. Eğer binalar büyük veya küçük kümeler, guruplar veya adacıklar halinde dağınık bir vaziyet arz ediyorsa bu takdirlar bu topluluklara göre sıra ile verilir. Yani hiza gözetilme mevkiin methal veya merkezinden başlayarak numarameksizin bir ada, gurup veya kümedeki binalar kâmilin numaralandıktan sonra ona yakın olan ikinci ada, gurup veya kümeye geçilerek numaralama amelîyesi bu suretle devam ettirilir.

Bu kabil yerlerde sözü geçen, ada, gurup veya kümeler için konulacak numaralar, bunların her biri dahilinde tekrarlanmıyarak, o mevkiin heyeti umumîyesi için birden başlamak suretile sona kadar teselsül ettirilecektir.

Madde 28 — Bir köyün toplu olduğu saha haricinde aynı muhtarlığa tâbi bir kaç bir arada veya tek binalar (Ağıl, ahır, kom, samanlık, bekçiyeri, ambar, karakol, köşk ilâh..) buluncak olursa bu gibi yerlerde köyün en yakın olduğu semte nazaran aynı sıra dahilinde numara alırlar.

Madde 29 — Köylerin gerek ortalarında ve gerek yanlarında ve kırlarda görülecek göçebe çadırları köyün esas yapıları numaralandıktan sonra son numarayı takiben sıra ile numaralanırlar, ve numara cetveline çadır oldukları işaret edilir.

Madde 30 — Kasabalarda ve köylerde bina numaraları, mümkün olduğu ve fazla masrafı mucip bulunmadığı takdirde yukarıdaki 18 inci maddede izah edilen şekilde levhalarla temin edilecektir.

Bu suretle hareket edilmesi müşkül görüldüğü takdir-

.....1016.....

de numaralar aynı ebatta saç veya teneke levhalar üzerine yağlı boya ile yazılarak binaların cümle kapılan üzerine çivi ile tesbit olunacaktır. Bu da kabil olmadığı takdirde numaraların yağlı boya ile aynı ebatta tahtalar üzerine yazılması veya kızgın demir ile yine tahtalar üzerine işlenmesi ve badehu aynı veçhile kapılara taliki caizdir.

Madde 31 — Köylerde; köyün ismini havi 35.50 santimetre uzunluğunda ve 20-30 santimetre genişliğinde levhalar yapılarak 2,5 metre irtifaında sağlam direklerle köy civarındaki şosalarla köy yollarının iltisak noktalarına dikilecek ve okla köyün istikameti gösterilecektir.

Madde 32 — Gerek belediye teşkilâtı olan yerlerde ve gerek belediye teşkilâtı olmıyan yerlerde numaralama ameliyesi yapıldıktan sonra numarasız kalan yerlerde sakin kimseler derhal hükümete haber vermeğe mecburdurlar. Resmî binalarla hususî hastahane ve hususî mektep ve emsali binalar için bu husustaki mükellefiyet o binaların en büyük âmirine aittir. Cami, mescit, kilise, havra, karakol ve emsali yerlerin numarasız kalıp kalmadığını takip etmek o mevkiin zabıtasına ve köylerde muhtarlara tevaccüh eder.

Numarası bozulmuş veya silinmiş binalarda oturanlar da bina numarasının aslının aynı olmak üzere ya yeniden imâl ve talik ettirmek veyahutta yukarıdaki ahkâm veçhile hükümeti haberdar etmek mecburiyetindedirler.

Madde 33 — Bina numaralanırken, gerek belediye teşkilâtı olan ve gerekse olmıyan yerlerde merbut nümunesi (nümune : A ve B) veçhile ve bu nümunelerin arkasında yazılı tarifât dairesinde bir binalar cetveli vücuda getirilecektir. Bu cetveller mayıs 1940 nihayetine kadar müsvedde halinde tutularak bu tarihe kadar yapılacak teftişât neticeleriyle tekemmül ettirilecektir. Haziran ayının ilk on beş günü zarfında bu cetveller kat'î şeklini alarak üç nüsha halinde tebyiz olunacak, belediye olan yerlerde bir nüshası belediyelerde kalarak ikinci nüshası mahallî nüfus dairesinde hıfz olunmak üzere mahallin en büyük Mülkiye

âmirine tevdi edilecek, üçüncü nüshası da mahallin en büyük mülkiye âmiri marifetile **Ankarada Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğüne** gönderilecektir.

Belediye teşkilâtı olmıyan yerlerde binalar cetvelinin bir nüshası köy muhtarında kalarak iki nüshası kazalarda Kaymakama ve vilâyetlerde valiye tevdi edilecek vali ve kaymakamlar da bunların birer nüshasını mahallî nüfus dairesine tevdi ederek diğerini İstatistik Umum Müdürlüğüne göndereceklerdir.

Belediye teşkilâtı olmıyan mahallere ait cetvelin vali ve kaymakamlarca teker teker gönderilmiyerek hepsini bir arada müçtemian vilâyet vasıtasile sevkedilmesi icabeder.

Madde 34 — Numaralama ameliyesi gerek belediyeler dahilinde ve gerekse belediye olmıyan yerlerde engeç mart. 1940 nihayetine kadar ikmâl edilmiş olacaktır. Valiler vilâyet hududu dahilinde numaralama İşinin tam olarak yapıldığını hem Dahiliye Vekâletine ve hem de İstatistik Umum Müdürlüğüne mart nihayetinde bildirecektir.

Madde 35 — Kontrol neticesinde zuhur edecek noksanlar haziran zarfında ikmâl ettirilecek ve temmuz 1940 tarihinden itibaren numaralama işi, memleketin her tarafında Dahiliye Vekâleti merkez teşkilâtı ve İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından tekrar kontrol ettirilecektir. Bu kontrolde görülecek hata ve noksanlardan dolayı 3 üncü maddede tasrih edilen alâkadarların sayım kanununa tevfikan tecziyeleri cihetine gidilecektir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Masarifat

Madde 36 — Bu talimatname ahkâmına göre sokaklara isim levhası takılması ve binaların numaralanması için muktazi masarif iki kısımdır. Birincisi levha bedeli, İkincisi de müstahdem ücretidir. Bina sahiplerinden tahsil edilecek para bu işler için ihtiyar edilen masraf mikdarını tecavüz edemez.

Madde 37 — Belediye teşkilâtı olmıyan yerlerde (36) ncı maddede yazılı masraflar Köy Kanununun 44 üncü maddesinin 5 numaralı fıkrası hükmüne tevfikan ihtiyar meclisleri marifetile belediye teşkilâtı olan yerlerde 1003 sayılı kanunun 6 ncı maddesi veçhile belediyelerce aşağıdaki esaslar göz önünde tutulmak suretile bina sahiplerin, den tahsil olunur:

a) 1935 sayımında konulan numara levhalarını bu sayımda da kabili istimâl bir şekilde muhafaza etmiş olanlardan yalnız umumî masraf hissesi alınarak ayrıca numara levha bedeli alınmaz.

b) Numara levhası olmıyan bina sahiplerinden hem numara levha bedeli ve hem de umumî masraf hissesi alınır.

Madde 38 — Numaralama işinin kontrol ve teftişi için nahiye, kaza ve vilâyet merkezlerinden köylere gönderilecek memurların harcırah, ve zarurî masraf karşılığı olarak köy bütçelerinden hiç bir para alınmaz.

Aksi surette muamele yapanlar vazifelerini suiistimal etmiş addolunurlar.

BEŞİNCİ KISIM

Cezaî hükümler

İçinde buldukları binalara numara vaz'ına muhalefet edenler, numaraları silenler, bozanlar veya sökü� kaldıranlar, konulan numaraları muhafaza etmeyenler, numarası ziyaa uğradığı halde yenisini taktırmıyanlar ve sureti umumiyede işbu talimatname hükmüne tebaiyet etmeyenler vali veya kaymakamlar tarafından sayım kanununun 6 ncı maddesi hükmüne tevfikan 5-25 liraya kadar para cezasına çarptırılırlar.

Muvakkat madde — Muayyen müddet zarfında numarataj talimatnamesinin ikmâli her hangi bir sebeble geç kalacak olursa kapılara sabit boyalı fırçalarla numaralar yazılır, ve badehu levha taliki amelîyesine devam olunur:

Nümüne : A

(Talimatname madde 33)

**Belediye teşkilâtı olan yerlere mahsus
binalar cetveli**Vilâyeti : Nahiyesi :
Kazası : Köyü :

Sokak ismi veya numarası	Bina numarası	Binada oturanın isim ve hüviyeti	Binanın cinsi	Mülâhazat

Ebadı : 25X34 cm.

İZAHAT

1 — Cetvelin baş tarafındaki vilâyet hanesinin hizasına o mevki bir vilâyet ise sadece vilâyetin ismi yazılarak diğer (kaza, nahiye, köy) isimlerinin hizaları boş bırakılacaktır. Eğer o mevki bir kaza ise kazanın ve vilâyetin ismi yazıldıktan sonra diğer kelimelerin hizası boş bırakılacaktır. Nahiye ise kendi ismile beraber tâbi olduğu vilâyet ve kaza isimleri yazılmakla iktifa olunur. Eğer bir köy ise kâffesi doldurulur.

2 — (Sokak ismi ve numarası) sütununa sokağın ismi ve eğer isim yerine numara konulmuş ise numara yazılır.

3 — (bina numarası) sütununa binalara verilen numaralar sıra ile bir birinin altına yazılır.

4 — (Binada oturanın isim ve hüviyeti) hanesine o binada numaralama ameliyesi esnasında kim oturuyorsa o

.....1020.....

nun ismi ve hüviyeti, bina boş ise sahibinin isim ve hüviyeti yazılacaktır.

5 — (Binanın cinsi) sütununa o binanın ev mi, otel mi, han mı, apartman mı, resmî daire mi velhasıl ne cins bina olduğu kaydolunur. Binanın cinsini yazarken numaralama esnasında ne iş için kullanılıyorsa o yazılacaktır. Meselâ : Bir ev, mektep haline getirilmiş ise mektep, bir otel hastahane diye kullanılıyorsa hastahane diye yazılacaktır .

Nümune : B

(Talimatname madde 33)

**Belediye teşkilâtı olan yerlere mahsus
binalar cetveli**

Vilâyeti : Nahiyesi :

Kazası : Köyü :

Bina numaralar	Binanın cinsi	Binada oturanın isim ve hüviyeti	Bina numaraları	Bina nın cinsi	Binada oturanın isin ve hüviyeti

Ebadı : 25 x 34 cm

İZAHAT

1 — Cetvelin baş tarafındaki Vilâyet ve Kaza kelimeleri hizasına o mevki hangi vilâyet ve kazaya merbut ise o yazıldıktan sonra Nahiyeye ise Nahiyenin ismi yazılarak köyün hizası boş bırakılacak ve eğer o mevki köy ise merbut olduğu Vilâyet, Kaza, Nahiyeye ve köy isimlerinin kâffesi doldurulacaktır.

2 — (Binanın numarası) sütununa binalara verilen numaralar sıra ile birbirinin altına yazılır.

3 — (Binanın cinsi) sütununa o binanın ev mi, mektep mi, karakol mu velhasıl ne cins bina olduğu yazılacaktır. Binanın cinsi yazılırken numaralama esnasında ne iş için kullanılıyorsa o yazılmalıdır. Meselâ, bir ev mektep haline getirilmiş ise mektep, ambar olarak kullanılıyorsa ambar diye yazılacaktır.

4 — (Binada oturanın ismi ve hüviyeti) hanesine o binada numaralama ameliyesi esnasında kim oturuyorsa onun ismi ve hüviyeti bina boş ise sahibinin ismi ve hüviyeti yazılacaktır.

Kanun		Düster	Resmi	
No.	Başlığı	Tertib Cild	Gazete	
			Sahife Sayı	
1003	Binaların numaralanması ve sokaklara isim verilmesi hakkında kanun	3 8	413	587
2465	Umumî tahriri nüfus hakkında kanun	3 15	629	2714
3700	Umumî nüfus sayımı hakkında kanun	3 20	1690	4257
3810	Umumî tahriri nüfus talimatnamesi	3 7	.	2913
	Tahriri nüfus memurlarının vezai-fini mübeyyin talimatname	3 7		2922

Tamimler

Emniyet Umum M¼d¼rl¼g¼

§ : 6

Sayı : 54219

Vilâyetine

Ordu subaylarile zabıta mensubları arasında karşılıklı bir muhabet ve itimadın daima mevcut olması ve bu iki teřekk¼l¼n birbirini tamamlıyan emniyet unsurları olduğuna inanarak çalışmaları icabederken son zamanlarda bazı yerlerde tehadd¼s eden birkaç vakadan her iki z¼mre mensupları arasında teess¼r ve infaller husul¼ istidadı hissedilmeğe başlamıştır. 11/8/939 tarih ve 23447 sayılı tamimde işaret edildiği gibi umum¼ yerlerde bazı memurlarımızın vazife icablarını takdir edemiyerek yersiz ve l¼zumsuz m¼dahalelerle hâdiselerin çıkmasına sebep oldukları izah edilmişti. Memurların vazife ifası sırasında kanunların verdiği selâhiyetleri geliřig¼zel istimâl etmelerinden ileri gelen ihtilâflara misâl teşkil eden bir hâlde cep fenerlerinin geceleri kaçak suçlu aramak, tenha ve karanlık yerlerde geceleyin dolaşıp fenalık yapmasından ř¼phe edilenleri takip gibi vaziyetlerden gayrı olarak umum¼ tenviratla az çok aydınlanmış şehir caddelerinde akşamları veya gecenin erken saatlerinde gezenlerin y¼zlerine tutulmasıdır. Bundan ve bunlara benzer zarur¼ ve l¼zumlu olmıyan hareketlerden çıkan m¼nakařa ve ihtilâflar polisi r¼cuu kabil olmıyan m¼teakip vak'alarda temasa getirmekte ve bu haller vatandaşların mahk¼miyetlerine ve polise karşı infiâl beslenmesine sebep olmaktadır.

Meçhul olmamak lâzım gelir ki, zabitanın selâhiyetleri yurddaşların mal, can ve ırz emniyetlerde umum¼ nizamın

.....1023.....

korunması için verilmiş vasıtalarından ibaret olup bunların yersiz, lüzumsuz ve bilhassa şahsî menfaatler istihdaf edilerek kullanılması asla tecviz edilemez. Bu noktanın bütün zabıta mensublarına göz önünde tutularak vazife ifasını ivabettiren vakalar ve hareketler dışında kalan vaziyetlerde memurların vatandaşları rahatsız eden hareketlerden tevakki etmelerinin teminini ve bu maksadın ehemmiyetle takibi rica ederim.

Umumi Müfettişliklere ve vilâyetlere yazılmıştır.

6/10/1939

-----0-----

Memurlar, Sicil ve Muamelât U. M.
Ş. 2

Öz :

Reisicumhur forsu H.

Vilâyetine

Sayı : 5922

1 — Yüksek İcra Vekilleri heyetinin 29/7/939 gün ve 2/11604 sayılı kararnameyle meriyete vazolunan «Türk bayrağı nizamnamesine ek» nizamnamenin ikinci maddesinin A fıkrası mucibince vilâyet ve kaza Hükümet konakları ile belediyeler için Reisicumhur forsu temini zaruridir.

2 — Ancak 939 bütçesinin müsaadesizliği yüzünden Vekâletimizce vilâyet ve kazalar için fors mübayaasına veya hususî tahsisat itasına imkân bulunamadığından forsların mukaddema bilûmum müteferrik ihtiyaçlar da dahil olduğu halde vilâyet merkezlerine 50 şer ve kazalara da 15 er lira hesabı gönderilmiş olan havalelerden ve bu miktarlar kifayet etmediği takdirde hususî idareler bütçelerin, den temini mecburiyeti karşısında kalınmaktadır. Gereğinin ona göre ifasını tamimen rica ederim.

3 — Umumî Müfettişliklerle vilâyetlere yazılmıştır.

9/10/939

-----o-----

M. S. M. U. M.

Öz :

Erzurum - Erzincan hattının tamamın münakalâta açılacağı H.

Vilâyetine

Sayı : 6295

.....1025.....

1 — Erzincan - Erzurum hattının Kandilli, Çiçekli, Kaplıca ve Erzurum istasyonlarını ihtiva eden son kısmının 20/10/939 tarihinden itibaren yolcu ve her türlü eşya nakliyatına açılacağı Münakalât Vekâletinin 7/10/939 gün ve D. D. Yolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü 14982 sayılı yazısıyla bildirilmiştir. Tamamen tebliğ olunur.

2 — Umumi Müfettişliklere vilâyetlere ve Vekâlet dairelerine yazılmıştır. 21/10/93

-----o-----

M. S. M. U. M.

Ş. 2

Öz :

Gazete ve eserler hakkında.

Sayı : 6598

1 — Bazı Valilerin gazete veya hususî eserler için vilâyet mülhakatına tavsiyelerde buldukları haber alınmıştır.

Vekâlet bu gibi tavsiyelerin yapılmayıp her gazete ve eserin meal ve muhteviyatı itibarile kıymetinin alacaklarının takdirine bırakılmasını prensip olarak kabul etmiş olduğundan Valilerin de bu hususa itina göstermelerini tamamen rica ederim.

2 — Gereği için Vilâyetlere ve bilgi olmak üzere de Umumi Müfettişliklere yazılmıştır.

28/10//939

-----o-----

M. S. M. U. M.

Ş. 2 M.

Öz :

Yer ürünleri iane bakayasının alınmaması hakkında.

Vilâyetine

Sayı : 5923

1 — Türk Hava Kurumu tarafından alınmakta olan

.....1026.....

yer ürünleri ianesinin 1/Haziran/939 tarihinden itibaren ilga edildiği ve keyfiyet mezkûr kurum başkanlığınca şubelerine tamamen tebliğ olduğu halde bu iane bakayasının Muş vilâyetince tahsiline devam edildiği, halbuki aslı kaldırılmış olan bu ianenin bakaya namı altında dahi olsa tahsil edilmemesi hakkında Başvekâlet yüksek makamından alman 40/9/939 gün Yazı İşleri Dairesi Müdürlüğü 6/5263 sayılı yazının tasdikli bir sureti hilece gönderilmiştir. Gereğinin ona göre ifasını önemle rica ederim.

2 — Gereği için vilâyetlere ve bilgi için umumî müfettişliklere yazılmıştır.

**Başvekâlet Yüksek Makamının 30/9/99 gün
ve 6/5263 sayılı yazısı**

Türk Hava Kurumu tarafından alınmakta olan yer ürünleri ianesi 1/Haziran/1939 tarihinden itibaren ilga edilerek keyfiyet mezkûr Kurum Başkanlığınca şubelerine tamamen tebliğ edilmiş olduğu halde bu iane bakayasının Muş Vilâyetinde tahsiline devam edildiğinin haber alındığı Maliye Vekillüğinden alman 28/9/1939 tarih, 22143/599/ 26269 sayılı tezkerede bildirilmiştir. Aslı kaldırılmış olan bu ianenin bakayasının tahsili muvafık olmayacağından badema bakaya namı altında dahi olsa bu ianenin tahsil edilmemesinin Valiliklere ve şubelere tebliğini rica ederim.

Dahiliye Vekilliğine, Türk Hava Kurumu Genel Başkanlığına yazılmıştır.

9/10/939

-----o-----

**Nüfus İş. Umum M.
Ş. 2 Md.**

Valiliğine

Öz :

Tabiiyet kılavuzları H.

Sayı : 14112/3945

Tabiiyet işlerinin intizam dairesinde cereyanını temin

.....1027.....

için bastırılıp gönderilen tabiiyet kılavuzları mevcudu kalmadığından Emniyet İdarelerine gönderilememiştir.

Tahkikat işile alâkadar olan bu dairelere de birer tane verilmesi zarurî görüldüğünden evvelce kaza ve vilâyet nüfus idarelerine gönderilmiş olan bu kılavuzlardan birer tanesinin Emniyet İdarelerine verilmesinin ve neticeden malûmat itasının temini rica olunur.

21/10/939

-----0-----

Diğer Vekâletlerin tamimleri

MALİYE VEKÂLETİNDEN :

Kazanç Vergisi Umumî Tebliği

Öz :

Gemilere ait mükellefiyet şeklinin tayininde rüsum tonilâtosunun nazarı itibara alınacağına dair.

Seri No : 203

Deniz nakil vasıtaları için gayri safi tonilâto, rüsum tonilâtosu ve hamule tonilâtosu namile üç nevi tonilâto mevcut olduğundan Kazanç Vergisi Kanununun 20 ve 21 inci maddelerindeki (tonilâto) tabirile bunlardan hangisinin kastedildiğinin tereddüdü mucip olduğu carî muhaberelelerden anlaşılmakla keyfiyet aşağıda tavzih olunmuştur :

Hamul tonu, geminin ticaret getirebilecek sahalarnın taşıyabileceği ton cihetinden ağırlık mikdarile beraber geminin sevk ve idaresine mahsus kömür, mazot mahrukatu, su ve sair sikletleri mecmuunu, rüsum tonilâtosu (safı tonilâto) ise kazan, efrat vesair yerler haricinde kalan ve geminin ticaret getirecek sahalarnın haddi istiabisini ve gayri safı tonilâto da geminin bütün teknesinin cesametini göstermektedir.

Kazanç Vergisi Kanununun vazettiği esas prensiplere göre karine üzerinden alınan vergilerde, kazanç mevzuu olan iştigale tahsis edilen mahal ve faaliyet sahaları göz önünde tutulmakta olduğundan kanunun 20 ve 21 inci maddelerindeki (tonilâto) tabirile de, bu esasa uygun olarak ticarete tahsis olunan ve deniz resimlerinin tahakkukunda da-

nazarı itibara alınmakta bulunan rüsum tonilâtosu yani (safî tonilâto) kastedilmiştir.

Binaenaleyh; gemilere ait mükellefiyet şeklinin tayininde rüsum tonilâtosunun (safî tonilâtonun) nazarı dikkate alınması ve her hangi bir suretle yanlış tatbikata meydan verilmemesi tamimen tebliğ olunur.

10/10/1939

SIHHAT VE İÇTİMAÎ MUAVENET VEKÂLETİNDEN :

Öz :

Sıtma mücadele teşkilatı bulunan yerlerde açılacak olan birinci sınıf gayri sıhhî müesseseler hakkında.

No : 1132

Sıtma mücadele mıntakaları dahilinde bulunan yerler de tesis ve küşat edilecek tuğla, kiremit, kerpiç ocaklarının meskûn mahallere olan mesafesinin arazinin topoğrafik vaziyeti de nazarı itibara alınarak Sıtma Kanununun sureti tatbikine dair talimatnamenin 13 üncü maddesine göre tesbiti lâzım gelmekte olduğundan sıtma mücadele teşkilâtı olan yerlerde açılacak bu gibi birinci sınıf gayri sıhhî müesseseler hakkındaki tetkikatın mahallî sıtma mücadele tabipleri ile birlikte yapılarak müşterek raporlarının alınması lüzumu tamimen tebliğ olunur.

14/10/1939

-----o-----

Öz :

Tadilen tanzim kılınan gayri sıhhî müesseseler listesi hakkında.

No : 1133

Umumî Hıfzıssıhha Kanununun 270 inci maddesi mucibince İktisad Vekâletinin de mütaleası alınarak Vekâletimizce tanzim edilmiş olan gayri sıhhî müesseseler listesi bu kerre yine adı geçen Vekâletin mütaleası alınmak sure-

.....1030.....

tile yeniden tadilen tanzim kılınmış ve muaddel nüshasından adet ilişik olarak gönderilmiştir. Mezkûr listelerin muntakanız dahilindeki Hükûmet ve Belediye Tabipliklerine dağıtılmasını tamimen rica ederim.

14/10/1939

**Umumî Hıfzıssıhha Kanununun 270 inci maddesi mucibince
İktisad Vekâletinin de mütaleası alınarak Vekâletimizce
tanzim edilen gayri sıhî müesseselerin
sınıflarını gösterir liste**

A. Birinci sınıf gayri sıhî müesseseler :

1 — Mezbahalar ve soğutma tesisatı olmıyan bağırsak, et ve sakatat işleme yerleri ve depoları.

2 — İspirto ve ekmek mayası fabrikaları.

3 — Hayvanı ve nebatî, uzvî maddeler ve süprüntü biriktirme yerleri, depoları, yakma fırınları ve işleme yerleri, kemik yakma, sızdırma ve kaynatma yerleri.

4 — Dumanı özel düzenlerle gideren bacası olmıyan termik elektrik santralları, hava gazı, kok ve katran fabrikaları, (kömür ocaklarının dışında).

5 — Çıkarıldıkları ocaklardan başka yerlerde maden cevheri kızartma ve eritme yerleri.

6 — Açık ateş ile yağ eritme ve eritilerek yağ karıştırma ve sıcak yağ usulünde muşamba imali yer ve atelyeleri.

7 — Debagat yerleri, deri ve tutkal fabrika ve âletleri.

8 — Tuğla, kiremit, çimento, kireç su kireci ve alçı ocak fabrika ve atelyeleri.

9 — Büyük odun, maden kömürü ve kok depoları. (Büyükükleri İktisat ve Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletleri tarafından, mütchassis raporuna göre, tayin ve tesbit olunur.)

10 — Ham petrol, şistler, bitümlüler vesair madenî yağlar işleyen ve rafine eden yerler ve asfalt fabrika ve atelyeleri.

11 — Freze tezgâhları ile büyük çekiçlerin (Şahmerdan)

çalıştığı, perçinleme yolu ile saçtan ve bakır levhalardan kapkacak ve boru yapılan buhar kazanı, demir gemi, demir köprü ve demir konstrüksiyon imal olunan ve bu gibi mihaniki usullerle madenî eşya imal ve tamir olunan yerlerle fabrika ve atölyeler.

12 — Dökme sahasının (ocak, kum hazırlama, temizleme, kurutma ve maça yerlerinin) büyüklüğü 100 metre kareyi aşan demir ve her büyüklükte sarı döküm fabrika ve atelyeleri.

13 — Sellüloz, sellüloit, saman kâğıdı ve alüminyum kâğıdı fabrika ve atelyeleri.

14 — Gliserin, yağ hamızları, hamızı kibrit, hamızı azot klor, klorakalk, hamızı klorma, sudkostik, mayi asetilen, sentetik benzin, sun'î toz gübre ve benzeri kimya fabrika ve atelyeleri.

15 — Kurşun, kalay ve çinko fabrika ve atelyeleri ile emay eşya fabrika ve atelyeleri.

16 — İkinci ve üçüncü sınıf müesseselerden oldukları halde buldukları yerler, yapıları, birbirlerine yakınlıkları veyahut sayıları bakımından İktisat ve Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâletlerinin müşterek mütalealarile bu sınıfta alınacak toplu müesese ve depolar.

B. İkinci snuf gayri sıhî müesseseler :

1 — Nişasta ve dekstrin (kola) fabrika ve atelyeleri

2 — Halı yıkama ve döğme yerleri, boyahaneler.

3 — Bağırsaktan tel imali, deri kurutma ve tabaklanmamış derileri tuzlama yerleri, tuzlanmış bağırsak ve deri (yaş ve kuru) depoları.

4 — Memleketin muhtelif yerlerinden mamül bir halde kapalı kaplar içerisinde gelen bağırsakların kalitesinin tayini suretile tasnifi için basit bir muayeneye tâbi tutulduğu bağırsak depoları.

5 — Dumani özel düzenlerle gideren bacalı termik elektrik santralleri, hava gazı, kok ve katran fabrikaları.

6 — Su bentleri,

.....1032.....

- 7 — Buhar tesisatı ile yağ eritme ve eritilerek yağ karıştırma yerleri.
- 8 — Perakendecilerin küçük kispirto, benzin, eter ve sellüloit gibi kolay yanıcı ve patlayıcı maddeler depoları.
- 9 — Perakendecilerin küçük odun, maden kömürü ve kok depoları.
- 10 — Galvanizleme atelyeleri.
- 11 — Balıkhaneler, balık tuzlama ve işleme yerleri, balık konservesi fabrika ve atelyeleri.
- 12 — Cam billûr ve ayna imâl ve işleme fabrika ve atelyeleri.
- 13 — Sun'î yün fabrika ve atelyeleri.
- 14 — Tereyağı, peynir, süt tozu ve konserve sütü fabrikaları ve atelyeleri.
- 15 — Hayvanı ve nebatî yağ tasir ve tasfiye (rafine) yerleri.
- 16 — Frigorifik tesisatı olan sakatat işleme yerleri ve pastırma, sucuk vesair et konservesi imal eden fabrika ve atölyelerle bunların depoları.
- 17 — Soğuk yağ usulünde muşamba bez ve linoleum imâli atelyeleri.
- 18 — Kauçuk eşya ve vülkanizasyon fabrika ve atelyeleri.
- 19 — Dökme sahasının (ocak, kum hazırlama, temizleme, kurutma ve maça yerlerinin) büyüklüğü 100 metre kareden az olan döküm yerleri.
- 20 — Sabun, mum ve balmumu ihzar, imâl fabrika ve atelyeleri.
- 21 — Paçavra depoları.
- 22 — Un, ekmek ve çeltik fabrikaları.
- 23 — Madenî boya, cilâ, vernik fabrika ve atelyeleri.
- 24 — Oksijen ve karbon gazı gibi gazlar imâl eden fabrika ve atelyelerle, bunların depoları.
- 25 — Basım yerleri ve harf döküm yerleri.

- 26 — Meyva ve sebze ihzarı ve konserve fabrika ve atelyeleri.
27 — Tütün ihzar yerleri ve sigara fabrika ve atelyeleri.
28 — Ağaç ihzar (ziftleme ve kaynatma) ve işleme fabrika ve atelyeleri.
29 — Bitümlü karton fabrika ve atelyeleri, asfalt ve zift eritme ve kaynatma yerleri.
30 — Kürk ve saraç eşyası fabrika ve atelyeleri.
31 — Pamuk ihzar fabrika ve atelyeleri (çırçırılar)
32 — Yün, kıl, tiftik, kuş tüyü ve benzerleri yıkama ve ihzar fabrika ve atelyeleri.
34 — Bira, malt fabrikaları.
35 — Şerbetçi otu kızartma yerleri.
36 — Tesisatında ve işletme usullerinde yapılan teknik yenilikler ve alınan tedbirler veya muharrik kuvvet veyahut iptidâî madde ve işletme malzemesinde yapılan değişiklikler bakımlarından İktisat ve Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâletlerinin müşterek mütalealarile bu sınıfa alınacak birinci sınıf gayri sıhî müesseseler.

C. Üçüncü sınıf gayri sıhî müesseseler :

- 1 — Kahve kavurma yerleri.
2 — Fört şapka ve keçe imâli atelyeleri.
3 — Fırça imâli atelyeleri.
4 — Turşu imâli atelyeleri.
5 — Nebatî ve hayvani yağ ve peynir depoları.
6 — Sırlı çanak, çömlek atelyeleri.
7 — İspirtolu içkiler, gazoz, soda ve sirke fabrika ve atelyeleri.
8 — Yapağı depoları.
9 — Çiftçilik atelyeleri.

.....1034.....

DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMANLARI İŞETME UMUM
MÜDÜRLÜĞÜNDEN :

Öz :

*2871 sayılı kanun mucibince ka-
zanç vergisinden ayrılacak be-
lediyeler hisseleri H.*

No : 1470

İdaremiz memur ve müstahdemleri ücretlerinden kesilmekte olan kazanç vergisi 1 Birinciteşrin 1939 tarihinden itibaren mükelleflerin belediye hududu içinde veya dışında vazife görmeleri itibarile aşağıdaki esaslar dahilinde tefrik edilerek her ay nihayetinde bir liste halinde merkeze bildirilecektir.

2871 sayılı kanunun 5 inci maddesi hükmüne göre kazanç vergisinden belediyelere verilmesi icap eden hisseler Ankara Defterdarlığınca Belediyeler Bankası vasıtasile alâkadar belediyelere tediye edilecektir. Ankara Defterdarlığınca yapılacak tediyelerin hesabını ve ayrılmasını kolaylaştırmak ve belediye hududu dahilinde vazife gören ve görmeyen mükelleflerin tayini ve ücretlerinden kesilen kazanç vergisinin buna göre tesbiti için :

A) Personelin vazife gördükleri veya teşkilât itibarile bağlı buldukların mahaller, yani istasyonlar (depo, atelye, vesair teşkilât istasyon veya gara tâbi olacaktır.) kendileri için merkez sayılacaktır. Belediye hududu «dahilinde» veya «haricinde» keyfiyetleri, istasyonların tâbi oldukları mülki teşkilâta göre tayin olunacaktır.

B) Vazifeleri icabı seyyar olan makinist, ateşçi, katar memurları gibi personelin merkezi bağlı oldukları teşkilât istasyonu veya garı sayılacaktır.

C) Seyyar yol amelesinin merkezi, bunların merbut oldukları kısım şeflerinin buldukları istasyonlar olacaktır.

Bu itibarla her işletme kendi mintakasında bulunan iş-

tasyonların isimleri ile bunlardan tesbit edilerek bir liste halinde en kısa bir zamanda IV Reisliğine bildirilecektir.

Belediyelere göre ayrılan kazanç vergisi kayıtları mes'ul muhasiplikler tarafından tutulacaktır. Ancak tahakkuk daireleri (yol, hareket, cer vesair servisler) tanzim edecekleri tediye emirlerinde her istihkak sahibinin bulunduğu veya bağlı olduğu istasyonu behemehal gösterecekler ve bunun gösterilmemesinden mes'ul olacakları gibi Maliye Vekâletinin emri gereğince her ay sonunda Maliye ve Muhasebe İşleri Reisliğince Ankara Defterdarlığına bildirilmesi icap eden malûmatın ihzarını kolaylaştıracağı için tediye emirlerine derci mes'ul muhasipler tarafından lüzumlu görülecek bütün izahatın verilmesi ile de mükellef tutulacaklardır.

Daimî veya muvakkat amele istihkaklarına ait tediye emirlerinde dahi amelelerin bağlı oldukları kısım şeflerinin merkezi olan istasyonlar gösterilmiş bulunmalıdır.

Mes'ul muhasiplerin, kazanç vergisi için yeniden tutacakları hususî kazanç vergisi defterinde ilişik örnekte gösterildiği gibi atideki kolonlar bulunacaktır.

- 1) Tarih (aynı tediye emrinin bütçe defterine kayıt edildiği günün tarihi)
- 2) Tediye emrinin çek No. sı
- 3) İşletme mıntakası dahilinde mevcut belediyelerin sayısına göre kolonlar (her belediye için ayrı bir kolon)
- 4) Belediye hududu dışında vazife görenlerin kazanç vergisi için bir kolon,
- 5) İcmal kolonu (bu kolonda münderiç rakam tediye emrinin dış kabında yazılı kazanç vergisi yekûnuna müsavi olacaktır).

Müteahhitlere yapılan tediye emirleri müstesna olmak üzere kazanç vergisi defterine kazanç vergisi ihtiva eden bütün tediye emirleri geçirileceğinden defterin icmal kolonunun beş günlük veya aylık yekûnu 476 model numaralı tediye emri kayıt defterinin kazanç vergisi kolonunun 5 günlük veya aylık yekûnuna (müteahhit ka-

.....1036.....

zanç vergisini düşmek suretile) uygun ve mutabık olacaktır.

Servislerden gelen ve tetkikatı artık vezneye sevkedilecek safhaya giren her tediye emri kazanç vergisi defterini tutan memura verilecektir. Tediye emrinin içinde yazılı istihkak sahipleri ve istihkakları merbut oldukları istasyonlar veya garlar itibarile sıralanmış olacağından bu memur yalnız belediye hududu içinde bulunan her istasyon personeline ait kazanç vergisini tediye emrinin boş bir kenarında renkli bir kalemle yekûn edecek ve bu yekûnu ait olduğu belediyenin kolonuna geçirecektir.

Belediye hududu dışında vazife gören personele ait kazanç vergisi bir kalemde «Belediye hududu haricinde» kolonuna yazılacaktır.

Kazanç vergisi defterinin aylık yekûnları merbut örneğe göre ertesi ayın en geç 15 inci gününe kadar tanzim edilecek listeye yazılarak IV Reisliğine bildirilecektir.

Listenin icmal yekûnu eskisi gibi her beş günde bir merkeze keşidesine devam olunacak olan vergi tellerinin bir aylık kazanç vergisi yekûnuna müşavir olacaktır.

Maliye Vekâleti ağustos 1938 tarihinden 30/9/1939 tarihine kadar hizmet erbabından kesilerek Ankara Mâlîyesine yatırılmış olan kazanç vergisinin de belediyelere göre ayrılmasını emretmiş olduğundan bu hususa müteallik talimat ayrı bir tamimle tebliğ edilecektir.

Binaenaleyh, 1 birinci teşrin 1939 tarihinden itibaren tatbik edilecek şekil hakkında gerekli tertibata işbu tamimin alınmasile beraber başlanmasını ve tereddüt halinde IV Reisliğinden mütemmi izahat istenmesini dilerim.

4/9/1939

**1 _ 30 Eylül 1939 günlerine ait memur ve müstahdemlerin
Belediye hududu içinde veya dışında olması itibarile
ayrılmış kazanç vergilerini gösterir Liste**

**8 inci İşletme
lira kr.**

Belediyeler

İzmir

.....1037.....

Bayındır
Tire
Ödemiş
Tepeköy
Aydın
Söke
Germencik
Belediye hududu haricinde

.....
.....

Umumî Yekûn

.....

-----o-----

Öz :

*Banaz - Elâzığ mesabesinin tas-
hihi hakkında.*

No : 1483

Malatya - Diyarbakır kısmına mahsus mesafe cetvelinin 18 inci sahifesinde
Elâzığ _ Banaz mesafesi 1248 olacak yerde 1243 olarak basılmıştır.

Elde mevcut mesafe cetvellerinin 1248 olarak tashihini dilerim.
6/10/1939

-----o-----

Öz :

No : 1485

*Aşkale - Erzurum kısmının iş-
letmeye açılması.*

1 — Çetinkaya - Erzurum hattının Aşkale'den sonraki Kandilli, Çiçekli,
Kaplıca ve Erzurum istasyonları

Kazanc vergisi defteri

Tarih	Çek No. sı	Balikesir Lira K.	Bandırma Lira K.	Manisa Lira K.	Akhisar Lira K.	Belediye hüdudu içinde yekün Lira K.	Belediye hüdudu haricinde Lira K.	İcmal Lira K.
1-9-1939	33001	50.78	30.50	91.25	25.00	197.53	511.31	708.84
1-9-1939	33002						12.36	12.36
2-9-1939	33011	5.56				5.56		5.56

20/10/1939 tarihinden itibaren yolcu ve her türlü eşya nakliyatına açılacaktır.

2 — İstasyonlara tevzi edilmiş bulunan Erzincan - Erzurum grafikleri 19/10/1939 gününü 20/10/1939 gününe bağlayan gece yarısından itibaren tatbika başlanacaktır

3 — 20/10/1939 gününden itibaren Çetinkayadan Erzuruma 1910 numaralı katar ve Erzurumdan Çetinkayaya 1909 numaralı katar her gün hareket edecektir.

4 — 1912 numaralı katarın Çetinkayadan hareketi eskisi gibi salı, cuma ve 1911 numaralı katarın Erzurumdan hareketi de perşembe, pazartesi günleridir.

5 — 19/10/1939 perşembe günü Erzincandan hareket edecek 1910 numaralı katar Sansa İstasyonundan itibaren tevzi edilmiş bulunan grafiğe göre tehirlı 1910 gibi devam edecektir. Tehir sebebi Föydömarşta «Yeni itinere geçiş dolayısıyla husule gelen itibari tehir» şeklinde gösterilecektir.

6 — Haydarpaşa garı 17/10/1939 gününden itibaren 6 numaralı katara her gün Erzurum için 1 AB⁴, 1 C⁴ verecektir. Bu arabalar 6/706/1606./1910 katarlarla Erzuruma devam ve Erzurumdan 20/10/1939 tarihinden itibaren 1909/ 1605/705/5 katarlarla Haydarpaşaya iade olunacaktır.

7 — 20/10/1939 tarihinden itibaren Haydarpaşa - Erzurum arasında müteakiben haftada üç defa yataklı ve yemekli vagonlar işleyecektir. Yemekli ve yataklı vagonların :

Haydarpaşadan hareketi : Cumartesi, Pazartesi, Çarşamba,

Erzuruma varışı : Salı, Perşembe, Cumartesi,

Erzurumdan hareketi : Salı, Cuma, Pazar,

Haydarpaşaya varışı : Cuma, Pazartesi, Çarşamba günleridir.

8 — Haydarpaşadan Pazartesi günleri 6 numaralı katara Samsun için verilen yataklı ve yemekli vagonlar 20/10/1939 tarihinden itibaren Pazartesi günleri yerine Sa-

.....1040.....

lı günleri verilecektir. Diğer Samsun ve Diyarbakır servisi günlerinde değişiklik yoktur.

9 — 19/10/1939 Perşembe günü 6 numaralı katarla Ankaraya gelecek yataklı vagon Ankarada alakonulmayarak aynı gündeki 706 katarla ve Aşkale yemekli vagonu ile birlikte Erzuruma devam ettirilecektir.

20/10/1939 Cuma günü Çetinkayadan Erzuruma 1910 katar hareket edeceğinden yemekli vagon Çetinkayada bekletilmeyerek aynı gün yataklı ile birlikte Erzuruma gönderilecek ve bu arabalar yeni tarife mucibince 22/10/1939 nazar günü Erzurumdan 1909 katarın yataklı ve yemekli servisini temin edeceklerdir.

10 — Yeni açılan istasyonlar günlük edevatı müteharrike vaziyetlerini Sivas Tevzi Kalemine yazacaklar ve tahsis emirlerini bu kalemden telâkki edeceklerdir.

11 — Erzurum istasyonu ana hatta ait edevatı müteharrike vaziyetini Sivas tevzi kalemine yazacak ve tahsis emirlerini buradan alacaktır. Dar hatta ait vagon tevziat, ve tren tamim işleri eskisi gibi X uncu İşletmede temin olunacaktır.

12 — Çetinkaya _ Erzurum - Çetinkaya arasında mütekabilen her gün işleyecek 1909/1910 katarlarla haftada iki gün işleyecek 1911/1912 numaralı katarlar tamim edilmeyeceklerdir. Lüzumunda işletilecek yük katarları usulü veçhile hareket dairesinde sefere konulacaktır.

13 — Yol Fen Memurları muntazam trenlerin işleme günlerde mıntakalarından geçiş saatlerinden yol çavuşlarını ve bekçilerini haberdar edeceklerdir. (1436 numaralı tamimin 5 inci maddesi veçhile).

14 — Halen tatbik edilmekte olan şebekeye mahsus bilumum adi ve tenzilâtılı tarifeler Erzurum - Aşkale ana hat kısmında da mer'i olacak ve bu meyanda umumî tarife üzerinden % 50 tenzilâtılı olan D. D. 125 numaralı tarifenin bu kısımda da tatbikine başlanacaktır.

12/10/1939

-----o-----

Emekli ve öksüzlere maaş tahsisi

Memuriyeti ve ismi

Nev'i tahsis

Aşair ve muhacirin idaresi sevkiyat Ş. M. Fazıl Tokat	Tekaüt
Manastır Evrak MD. mütekait Halit Kırıl Özgünay	Yetim
Kelkit kazası nüfus memuru ölü Şükrü Öztürk	»
Çarşamba H. Muhasebe eski memuru Cemal Karan	Tekaüt
Beytüşşebab H. Muhasebe tahsildarı İbrahim Dündar	»
Bolu eski Matbaa müdürü ölü Abdülvehap	Yetim
Konya H. Muhasebe MD. müteakit ölü M. Cavat Tiryaki	»
Zonguldak kaymakamı ölü Ahmet Besim Engin	»
Dahiliye V. Matbuat U. MD. memurlarından A. Hilmi Tür	»
Rize H. M. İskele cibayet memurluğundan açıkta İlyas Akpınar	Tekaüt
Teke nahiyesi müdürü İbrahim Zihni Ural	»
Mardin Nüfus müdürlüğünden V. emrinde H. Kâzım Ülker	»
Eruh eski kaymakamı H. Hayri Gerger	Yetim
Çalğan nahiyesi nüfus memuru Mehmet Özer	Tekaüt
Harput nahiyesi müdürü A. Avni İlter	»
Nazimiye kaymakamı Nesip Ararat	Yetim
Mecitözü H. Muhasebe memurluğundan mütekait Reşit Balaban	»
Çaylarbaşı nahiyesi eski MD. vekili Cemâl Yeğen	»
Aladağ nahiyesi müdürlüğünden mütekait Abdullah Ataer	»
Eminönü B. Tahsil Ş. Kâtibi Ahmet Tevfik Tinç	»
İ. B. İktisat İşleri MD. I. Kısım Kâtibi M. Şefik	

.....1042.....

Memuriyeti ve ismi

Özer

Kasımpaşa B. Tahsil Ş. tahsildarı M. Nuri Şatlığ

Yeniköy ikinci S. zabıtaı belediye memuru Yu-
suf Ziya

Keban kazası tahrirat kâtibi Maksut Polat

Bitlis Hususî Muhasebe tahsildarı M. Kâzım

Nev'i tahsis

Tekaüt

»

Yetim

»

»

-----o-----

VEKÂLETİN CÜMHURİYETİN 15 inci YILINDAN 16 ncı YILINA KADAR ÇALIŞMALARI

Emniyet işleri :

Millî hayat içinde birçok mühim halk hizmetlerini uhdesinde toplıyan Dahiliye Vekâleti, Cumhuriyetin 16 ncı yılında, bu hizmetlere vatandaş daha huzurlu ve memnun bırakan eserler ilâvesi suretiyle devam etmiştir.

Kanunların kendisine tahmil ettiği vazife ve salâhiyetler dahilinde çalışan cumhuriyet polisi, yurdun huzur ve sükûnunun devamlı olarak temini, vatandaşın hak ve hürriyetinin her türlü tecavüzdten vikayesi için bu seneyi de diğer senelerde olduğu gibi azami faaliyetle geçirmiş bulunmaktadır.

Teftiş işleri :

Son cumhuriyet yılı içinde 11 vilâyet, 56 kaza, 112 nahiye teftiş edilmiştir. 76 fezleke, 96 rapor tanzim edilmiştir.

Belediye işleri :

Belediyeler hesap işleri bürosu, belediyelere ait plânlı hareketlerin finansmanını yakından murakabe ve kontrol etmiştir. Belediye varidat kaynaklarının tâdili ve ıslâhı ve gelirlerin çoğaltılması için yeni bir belediye vergi ve resimleri kanunu mevzuu üzerinde ciddî etüdler yapılmaktadır. Şehir ve kasabalarımızın imar ve bayındırlığına matuf olmak üzere belediyelerin ifa edecekleri esas halk hizmetlerini finanse etmek maksadile teşkil edilmiş olan belediyeler bankasının bu idarelere temin ettiği faydaların hususî idarelerle köylere dahi teşmili düşünülmüş ve bu maksatla 60 milyon lira sermayeli bir mahallî idareler bankası teşkili üzerinde esaslı tetkiklere başlanmıştır.

Gene son cümhuriyet yılı içinde, Belediyeler bankası tarafından, 21 belediyeye su tesisatı için 1.487.582; 27 be-

.....1044.....

tediyeye elektrik tesisatı için 2.756.808; 12 belediyeye müteferrik işler için 5.313.192 lira olarak 9.557.582 liralık yardım yapılmıştır.

Matbuat işleri :

Teşkilât Kanununun emrettiği şekilde çalışmakta bulunan matbuat idaresi, milî gazeteciliğimizin seviyesini yükseltecek ve inkişafına yardım edecek olan 3511 numaralı Basın Birliği kanununun meriyete girmesi üzerine birinci Basın Birliği kongresini 10-VII.939 tarihinde Ankara'da Dahiliye Vekâleti binasındaki konferans salonunda toplamıştır.

Vekilimizin bir nutkiyle açılan bu kongrede Basın Birliği Reisi ve âzalarıyla mıntaka reisi ve âzaları, yüksek haysiyet divanı ve mıntaka haysiyet divanları seçilmiştir.

Yurdumuz hakkında yabancı matbuatta görülen muhtelif makaleler tercüme edilerek 6710 bülten gazetelerimize gönderilmiştir.

Memleketimizi yabancılara tanıtmak maksadiyle bastırılan kitap, broşür ve mecmualardan 48.800 tane tevzi edilmiş, 4510 tane fotoğraf gönderilmiştir.

Memurlar sicil ve muamelât işleri:

Umum Müdürlüğün adı evvelce Vilâyetler İdaresi Umum Müdürlüğü idi. Zat ve umumî idare işleriyle meşgul olan iki şube ve bir de Levazım Müdürlüğünden ibaretti Birinci Şube müdürlüğünü Umum Müdür muavini ifa ediyordu. 23/1/939 tarihinde kabul buyurulan 3517 numaralı kanun mucibince Umum Müdürlüğün adı Memurlar, Sicil ve Muamelât Umum Müdürlüğüne kalbedilip işlerin daha düzgün ve süratli yürümesini temin için de Umum Müdür muavinliği tarafından tedvir edilmekte olan Birinci şubeye bir müdür ilâve edildi. Bu umum müdürlükle muamelât itibarile alâkası olmyan Levazım Müdürlüğü de müstakil hale getirildi.

Umum Müdürlüğün birinci şubesi Muamelât, Sicil, Tahakkuk, Tahsis namları altında dört bürodan ibarettir. Vazifeleri; memurları tayin, sicil, izin, terfi, tecziye, maaş,

harcırah tahakkukatı, tekaütlük ve zat işlerine taallük eden diğer muamelelerin tedviridir. Bu bürolara bir yıl zarfında gelmiş olan 32205 adet iş tamamen intaç edilmiştir.

Memurların tayininde gösterilmekte olan hassasiyet kadar terfilerinde de aynı suretle hareket edilmekte ve bütçenin verdiği imkânlar dairesinde terfi müddetini doldurmuş olan memurlar hakkaniyet kaidelerine göre terfi ettirilmektedir. Bu yıl 4 vali, 4 vali muavini, 1 mektupçu, 19 kaymakam terfi ettirilmiş ve kanunî müdetlerini dolduran 5 vali, 4 mektupçu, 1 kaymakam, 3 nüfus müdürü, 30 nahiy müdürü tekaüt edilmiştir.

İkinci şubesi ise; Mülkî Teşkilât ve intihap, muamelât adlı iki bürodan müteşekkildir.

Vazifeleri : Mülkî teşkilât, intihap, ahvali umumiye ve aylık çalışma raporlariyle teftiş lâyhalarının tetkiki, afatı semaviye ve arziye, cemî ianat, ulusal bayram, neşriyat, vilâyet idaresi kanununu tatbikatından mütevellit ihtilâflar, menafii umumiye istimlâki, emvali gayri menkûle üzerindeki ziyedlik hukukunun korunması, şikâyet ve dilek işlerde vekâletin diğer şubelerini alâkadar etmeyen müteferrik işlerden ibarettir.

Bu şubeye bir yıl içerisinde 11610 iş gelmiş ve hepsi de intaç edilmiştir. Bu meyanda yapılmış olan mülkî teşkilât işleri aşağıya yazılmıştır :

Mutki kazasının merkezi, görülen İdarî ve iktisadi lüzuma binaen 15/5/939 tarihinde Hur köyünden kaldırılarak Mirtağ köyüne götürülmüştür.

Kırşehir vilâyeti merkez kazasına bağlı Köşkler nahiyesinin merkezi 29/3/939 tarihinde Türkakpınar köyüne kaldırılmıştır.

Kuruçay kazası merkezi 15/5/939 tarihinde Kemaliye kazasının İliç nahiyesine kaldırılmış ve kazanın adı İliç olarak değiştirilmiştir. Bunlardan başka görülen İdarî lüzuma binaen 4 köy kurulmuş ve 8 köy de civarında bulunan köylerle birleştirilmiştir.

Teşkilât tarihimizin şerefli bir hâdisesi olarak da Fran-

.....1046.....

sa Cumhuriyeti ile 23/Haziran/1939 tarihinde yapılan anlaşma neticesinde Anavatana iltihak etmiş olan Hatay bölgesinde yeniden ihdas edilen İskenderun, Kırıkhan, Reyhaniye, Yayladağı, ve Gaziantep'ten alınarak kaza teşkilâtı yapılan Hassa kazaları ile Seyhan vilâyetinden verilen Dörtöyöl kazasından tereküp etmek ve merkezi Antakya olmak üzere 7/7/939 gününde kabul edilmiş olan 3711 numaralı kanun mucibince (Hatay vilâyeti)adiyle yeniden bir vilâyet kurulmuştur.

Büyük Millet Meclisi altıncı devrei intihabiyesi de bu sene yapılmış olan intihapta 4.211.265 erkek ve 4.578.274 kadın olmak üzere 8.789.539 birinci müntehip, 38.518 i erkek ve 2566 sı kadın olmak üzere de 41084 adet ikinci müntehip reye iştirak edip 424 meb'usu müttefikan seçmişlerdir.

Köy işleri :

Rejimin en büyük dâvalarından biri olan köy kalkınması faaliyetle devam etmiştir. Bu sene, köyün kültür, ziraat ve ekonomi, bayındırlık sağlık işleri için 3.723.986 lirası para ve ayniyat, 6.410.811 lirası imece değeri olmak üzere 10.134.797 lira paranın sarfi kararlaştırılmıştır.

939 yılında 19.077 köyde köy kanunu tatbik edilmiştir. Bu köylerde köylünün gazete ve mektuplarını nakil ve tevzi etmek üzere köy posta servisleri tanzim edilmiştir. 30494 köyün köy kanunu mucibince sınırları tesbit edilmiştir.

-----o-----

Osmanlı imparatorluğu mülkî idaresinde avrupalılaşma (Geçen sayıdan devam)

Talât Mümtaz Yaman

1000 H - 1591 M (1) tarihinden sonra, vezirlerin mikdarı çoğaldığından mirimiran mansıbı olan eyaletler vüzeraya tevcih olunmağa başladığından, beylerbeyilerin birçoğu mirimiranlık menzilesine inerek uhdelerine birer sancak verilmek âdet olmuştu. Daha muahhar devirlerde vüzeranın mikdarı daha fazla arttığından eyaletler içinde bulunan sancaklardan bazıları veyahut bir ikisi birleştirilerek vüzeraya tevcih kılınmak, Eflâk, Buğdan dahilinde bulunan Hotin, Bender vesair uç kalelikleri muhafızları bulunan vüzera ve ümeranın geçinmelerini temin için Rumeli ve Anadoludan birkaç sancak da ilhak suretiyle kendilerine tefviz olunurdu.

Sancaklar:

Mülkî teşkilâta, eyaletten sonra gelen teşkilâta sancak tabir edilir, başlarında bulunan kimseye de sancak beyi denilirdi. Bunlar da valilerin, beylerbeyilerin haiz oldukları salâhiyeti haizdiler. Ve tıpkı eyalet beyleri gibi, aynı Őerâit dairesinde bu makamlara tayin olunurlardı. Bunlar da buldukları yerlerde Sultanın vekili idiler. Sancaklarında dava dinlemek ve Şeriat ahkâmını yerine getirmekle mükelleftiler. Buldukları sancak halkının her türlü hukukunun korunması, tecavüz, teaddî ve mezalimin men'i, siyaset umuru, memleket müdafaası kendilerine mevdudu. Yalnız bunlar beylerbeyine tabidiler. Beylerbeyi

(1) Hicrî ve milâdî senelere ait: tarihlerde, wüstenfeld'in cetveli esas olarak alınmıştır.

derecesinde velâyeti ammeleri yoktu. Kendileri mutasarrıf

buldukları sancaklarında tabl-üâlem sahibi idiler. Bunların mehterhaneleri yedi takımdı. Sancaktan azlolundukları zaman, vezaretsiz beylerbeyi gibi bunlar da icrayı ahkâm edemezlerdi. Maiyetleri, beylerbeyilerin maiyetlerinin aynı idi. Varidat müsait bulunursa, beylerbeyiler derecesinde adam kullanabilirlerdi. Yalnız bunların maiyetlerinden bazılarının miktarı kanunnamelerde tesbit edilmiş idi. Meselâ şatırrarı iki, matharacıları, tüfekçileri birer olurdu.

Uhdesinde iki sancak olup ta birinde oturan veya merkezde bir vazifesi bulunup ta maişetini temin için kendisine bir sancak ihale edilen zat, uhdesine verilen o sancağa gidemediğinden yerine mütesellim tayin eder ve mezkûr sancağın hasılatından bir kısmını mütesellime terkeder, mütebaki kısım kendisine gönderilirdi.

Kale muhafızları bulunan ve seferber olan ve lüzumu halinde hudutlara gönderilmiş olan vüzera ve ümera da aynı suretle, mansıbları olan sancakları mütesellime idare ettirirlerdi.

3 — DEVLET HİZMETİNE GİRME ŞEKİLLERİ (1)

Osmanlı imparatorluğunun ilk devirlerinde devlet hizmetine intisab, muayyen tariklere duhul ile olurdu. Bu hususta dört tarik vardı: Mülkiye, kalemiye, ilmiye, seyfiye. Biz mevzuumuz haricinde olması dolayısıyla ilmiye (şeriat ve din işleri) ve seyfiye (askerî sınıf) tarikinden bahse lüzum görmiyerek yalnız mülkiye ve kalemiye tariklerinden bahsedeceğiz.

Mülkiye tarikinde, devşirme çocuklarının güzide ve işe yararları saraylara alınır, oralarda terbiye edilir ve sonunda saray hizmetinde bulunan ve türlü adlar alan süvari bölüklerine çıkarılırlardı. Buralarda iyi hizmetleri görülenler, bu bölüklerin ağalıklarına veyahut özengi ağalıkları denilen miralemlik, mir ahorluk, kapıcılar kethüda-

(1) Bu kısım Mansurî zade Mustafa Paşanın «Netayicülvukuat» ından telhis suretiyle nakledilmiştir. Cilt. 2, S. 90.

lığı kapıcı başılık (2) memuriyetlerine terfi ettirilirdi ve buralarda da bir müddet çalıştıktan sonra, mirlivalık mirimiranlık ile Taşraya gönderilirdi. Bu zevat bu suretle merkezde, devlet idaresi hakkında tecrübe ve malûmat sahibi olduktan ve Taşralarda da serdarlar maiyetinde askerî ve mülkî işlerde vukuf kesbeyledikten sonra, hizmetleri takdir edilirse, vezaret rütbesi tevcih olunarak, devlet umurunda istihdam edlimeğe başlanırdı. Sadrazamlar, diğer vezirler, ümera hep bu tarika intisab etmek suretiyle hizmette bulunarak mevki alırlardı.

Kalemiye tarikinde ise, bu sınıfa intisab edecek olanlar, hâcegânlık tâbir olunan kalem zabıtlıklarına ve kalem memuriyetlerine alınırlardı. Vazifelerinde gösterdikleri liyakate göre nişancı, defterdar, reisülküttap, defter emini, şıkkı sani ve salis defterdarlıkları denilen ve menasıbı sitte tâbir olunan mansıblara yükselirdi.

Kısaca hulâsa etmek icabederse, gerek mülkiye ve kalemiye, gerekse diğer ilmiye ve seyfiye sınıflarına duhul ve bu tariklerde terakki için, kanunnamelerde sıkı kayıtlar konulmuş olduğundan, bunlar haricinde bu hizmetlere kimse kabul olunmazdı.

(2) Fatih kanunnamesinde, bütün bu memuriyetlerin şekli, tayin usulü, teşrifattaki mevkileri hakkında kâfi kayıtlar bulunduğundan, burada izahlarına lüzum görülmemiştir.

II

İNĦİTAT DEVRİNDE MÜLKİ İDAREDEKİ BOZUKLUĞA UMUMİ BİR BAKIŐ

Tarihlerin tevakkuf ve ric'at devri diye ikiye ayırdığı inhitat devrinde (1579 - 1792). İmparatorluğun mülki idaresinde de bir tevakkuf, gerileme ve umumî manasile bir bozulma hareketine şahit olmaktadır.

İmparatorluğun kuruluş sırasında, zamanın icaplarına uygun olarak vücude getirilmiş olan kanunlar, zaman geçtikçe, ilk zamanlardaki nâzım rolünü ifadan mahrum bir hale geldi. Mülki idareye esas olan arazi idaresi, bu zaman içinde eski şeklini yavaş yavaş kaybetti

Arazi idaresindeki değişiklik:

Kanunnamelerde tesbit edilen şekle göre, haslar, makama; ziametle timar şahsa verilir. Bir ziamet veya timar sahibi öldüğü zaman, harp ve darbe muktedir oğlu varsa, ona; çocuğu küçükse, devlet hizmetinde çalışabilecek yaşa gelinceye kadar, cebeli göndermek şartile, yine bu çocuğa tevcih kılınırdı. Çocuk bırakmadan ölen timar veya ziamet sahibinin uhdesindeki arazi, timar veya ziamet sahibinin cebelilerinden müstahak olana verilmek üzere, Beylerbey iler tezkere yazarlar ve İstanbuldan da beraati gelirdi. Timar veya ziametin miktarı fazla olursa, icabına göre, bir kısmı cebelilere, diğer bir kısmı da taltife lâyük olan dirlik sahiplerine terakki veya zamime suretile taksim olunurdu.

Bu suretle timar ve ziamet harp ve darbe muktedir, haysiyet ve namus erbabından bulunan ve mülazımlıkla hizmeti mesbuk olan müstahak kimselere tevcih olunurken, sonraları şekil deđiști ve Beylerbeyiler dilediklerine bunları vermiye, lâyük olsun, olmasın maiyflerindeki kimselere ve fazla rüşvet verenlere tevcihe başladılar. Mülki-

idarenin başında bulunan kimseler de bu suretle irtişa ve irtikâp yolunu tuttular. Ayrıca sefere gidilmek icap ettiği zaman, kuvvetli olanlar, âmirlere rüşvet vererek seferden kendilerini affettirdiler.

İlk zamanları harp eshabına mahsus olan timar ve ziamet mutasarrıflarının, dirliklerinin buldukları sancakta oturmaları ve oturmayanların üzerlerinden alınması şarttı. Sonraları vüzerâ hizmetinde bulunan kimselere, ağalara, müteferrikalara, çavuş ve kâtip zümrelerine, dilsiz ve cücelere, padişahın nedimlerine, bölük halkının büyüklerine tevcih edilmeye başlandı. Bunlar da merkezde oturduklarından ve iktain bulunduğu yere gitmediklerinden, oraları hizmetkârlarına, azatsız kullarına beraat ettirildi. Bittabi sefer vukuunda bunlardan harbe iştirak edecek cebelilerin de vaziyetleri bozuldu. Sırf yoklamada mevcut bulunması göz önünde bulundurularak, alelade bir teçhizat ile bazı işe yaramaz kimseler sefere gönderildiler.

Padişahın nedim ve mukarriplerinden bazıları da sadrazamın işlerine müdahaleye, kendisine gayri makul tekliflerde bulunmaya başladılar. Sadrazamlar arzularını yerine getirmediği zaman, aleyhlerinde türlü türlü tasnilerde bulundular; haklarında padişahın kin ve husumetini tahrik eder oldular. Bir çok sadrazamlar katledildi. Kendilerinden sonra gelen vüzerâ, bizzarur iç halkına mütabeat, her arzularını yerine getirmeye başladılar. Bir çok araziyi kendilerine temlik ettirmeye muvaffak oldular; ayrıca etraflarında bulunan kimselere pek çok timar ve ziametler tahsis ederek hakikî iktâ sahiplerinin dirliklerinin ellerinden alınmasına sebep oldular.

Giderek haslar da ilga olunmaya ve bunlar mirî mukataat arasına sokulmaya başlandı. Ümera için de açıktan geçinmek zarureti hasıl oldu.

Haslar mirî mukataat arasına geçirilince, has sahipleri olan ümera ve vüzeranın maişetlerini temin için, buraların varidatının iltizam suretile kendilerine verilmesine zaruret hasıl oldu. O zaman, ümera, buldukları eya-

letlerden fazla gelir temin için türlü türlü vergiler icat etmek ve bu suretle halka zulüm ve teaddide bulunmak gibi halkın zararına çarelere tevessül ettiler. (1)

İltizam usulünün doğurduğu neticeler:

Ziamet ve tımarlar da, münhal oldukça, mirî mukataat arasına geçirildi; defteri hakanice kayıtları tashih olunmaya başlandı. Mukataaların aşarı devlet hâzinesine ait olduğu cihetle, bunların hasılatı ya iltizama verilmeğe veya muhassıllar, mukataacılar vasıtasile tahsil edilmeğe ve bu vazifeler de kim fazla rüşvet verirse ona verilmeğe başlandı.

Valilere de, tayin edildikleri eyaletin varidatı iltizam suretile verilmeye başlandı. Onlar da kendilerine tevcih edilmiş olan eyaletin varidatından muayyen bir kısmını mütesellimlere, voyvodalara ve memleket zenginlerine tefviz ettiler. Mültezimler kendilerine iltizam edilen bu varidatı halktan fazlasile çıkarmak için türlü zulümler ve teadüllerde bulundular. Hattâ bazı varidat bir sene evvel taraflara dolgun bedellerle ilzam edildi ve onlar da buna bir senelik faiz zammederek mültezimlere ilzam ettiler. (2)

(1) **Gerçi 1111 H - 1699 M.** millimdeki Karlofça musalâhasından sonra, bazı valilere yeniden haslar tahsisi ve 15 sene süren harp sebe- bile memleket halkının türlü türlü tekâlif altında ezilmiş olduğu düşünülerek, valilerin bu haslarla geçinmeleri tentaih kılınmış isede bu usul de devam edemedi. Yalnız sadaret, kapudanlık, nişancılığa mahsus birer mikdar has kaldı. Ricali devlete tahsis olunan ziametler dahi kaydıhayat şekline inkilâb etti. Buraların varidatı ihtiyacı karşılamadı; gerek istanbulda ve gerek taşralarda bulunan manâsıp erbabına muhtelif suretlerle muayyen varidat tayin ve teşkil kılındı.

(2) «Mezalimi vakıadan biri dahi iltizam maddesi idi ki zimmet ve timar ve mukataat ashabi ve evkaf mütevellileri esarın galası ve israfatın kesreti sebebile ve cihati saire ile meşyün olduklarından veyahut tamalarından naşi uhdelerinde bulunan ziamet ve timar ve tevliyete ve mukataaları bir sene mukaddem sarraflara dolgun bedeller ile ilzam edip onları dahi faiz zammile mültezimine ilzam ederek «sen şu bedeli tahsil et, reaya tarafından şikâyetçi zuhur ederse, benim filân tarafa taallukum vardır, tedip ettiririm ve gelecek sene külliyyetlü il-

Biri bir yere vali veya voyvoda olacağı vakit ona ilzam edilecek varidat, sarraflar tarafından taahhüt olunarak muayyen taksitlerle nakit veya havale suretile hâzineye yatırılmaya ve sarraflar da mültezimden onun bir kaç mislini tahsile koyuldular.

İltizam usulü halkı büyük zararlara soktu. Mültezimlerin çoğu memleket halkının ileri gelenlerindendi. Eski ayanlık teşkilâtı halkın zararına iş görmiş ve hattâ devlet zararına bir teşekkül olmağa başladı.

Ayanlar, eskiden halk tarafından ve kendi arasından seçilir, mirî mürettebatın ve memleketin vukubulan masraflarının tevzi, tahsil ve defterlerinin tertip ve tanzimi hususlarında vali ve kadılara muhatap olur, halk ile hükümet arasında bir mutavassıt rolünü oynardı. Sonraları bunlar da valilerin buyrultularile tayin olunmaya başlandı. Valiler, buyrultu verdikleri adamlardan, fazla para almıya ve on lar da verdikleri parayı fazlasile halktan çıkarmıya başladılar. Vergi ve öşürlerin iltizamları da hemen hemen âyanlara tefviz olunmaya başlandı. Ayanların istedikleri paraları vermeyen ve arzularına muhalefet eden fikara halk sınıfı türlü türlü zulüm ve işkencelere maruz bırakıldı. Halk sınıfı bu yüzden gayet fakirane bir hayat sürmiye ve (kutulâyemut) geçinmiye, âyanlar da servet sahibi olmağa başladılar. Bu şekilde gayri meşru servet kazanan ve emsali arasında sivrilen âyanlar, vali ve mutasarrıflara da ümitlerinden ziyade menfaatler göstererek, voyvodahkları deruhte etmiye başladılar. İçlerinden kabiliyetli olanları, hem valileri hem de kadıları hoşnut ederek, servetlerini gittikçe fazlalaştırdılar. Hattâ müdebedep daireler kurmağa

tizam alıveririm» derle ve mültezim güruhunun dahi sarraflardan başka istinat edecek yerleri olmayıp hizmetkârlığa dahi tenezzül etmez bir alay müflis ve gaddar olduklarından taşralara çıkıp maaziyade bedeli iltizamın tahsili için fikaranın altını üstüne getirirlerdi. Bu suretle kâffe iltizamın bedelâtı terekki bulup yirmi sene akdem beş bin kuruşa iltizam olunan mukataat beher sene azar azar zammolunarak yirmi beş bine ilzam olunmağa başlamıştı.» Tarihi Cevdet, "Tertibi sani. C. 4. S. 287

.....1054.....

ve etraflarına fazla miktarda tebaa ve asker toplamaya başladılar; adeta askerî ocaklar vücade getirdiler. Öldükleri zaman ya hanedanından veya mensuplarından birisi mütesellimliklerde, voyvodalıklarda yerine geçti. Bir çokları devlet erkânından bazılarına intisap ettiler ve kendilerini de devlete tanıttırdılar. Sefer ve hazerde bir çok yararlıklar göstererek, günden güne muhitlerindeki vaziyetlerini takviye ettiler. Netice itibarile memleketin muhtelif mintakalarında bu nevi kimselerden mürekkep feodalite hayatı canlandı. Her tarafta..... zadelere,..... oğulları diye yeni bir sınıf mütegalibe türemiye ve bunlar da adeta muhitlerinde müstakil imiş gibi hareketlere başladılar.

Bir aralık ayanlık ilga edilmek ve her şehirde halk tarafından müntehap bir şehir kethüdalığı vücade getirilmesi düşünüldü ve her tarafa emirler gönderildi. Fakat şehir kethüdaları da ayanlara tâbi olarak onların arzularını yerine getirmeye vasıtalık yapmaktan başka bir iş göremediler. (1)

Valiler:

Önceleri memlekette tevsiî mezuniyet usulü cari idi. Valiler de mevcut nizamlara tevfiîkan buldukları yerlerde icrayı hükümet ederler, kabahatları vukuunda da azil ve tebdil olunurlardı. Kendileri buldukları eyaletin imarında, halkın zulüm ve teaddiden korunmasında, civarda bulunan derebeylerini ve diğer bozguncuları tedipde çok hassas davranırlar, hazer zamanında daima talim ve taal-

(1) «... Her kazada şehir kethüdası olanlar ahâdı nasdan birisi ve ekser biar makulesi olduğundan tenfizi emri âli edemeyip nüfuzu kelâm yerine her beldenin hanedanı kadimlerinden olarak diledikleri fesadâtı şehir kethüdalarna icra ettirdikleri ve sual olursa bizim mednalimiz yoktur, şehir kethüdası bilir diye cevap verdikleri cihetle şikâyet vukuunda şehir kethüdaları tedip olunup asıl fenalığa illeti müstakile olanlara birşey denilmemesi fesadı külliye ve hususile mühimmatı seferiyenin vaktile irsâl olunmamasına badi olmakla.....» (Seyit Numan beyin muhtırası. Tarihi Cevdet, C. 4, S. 386.)

lüm ile vakit geçirirler, sefer vukuunda da büyük yararlıklar gösterirlerdi

İlk teşkilâtta, devlet hizmetine alınma, muayyen usul ve kaidelere bağlı bulunduğu halde, sonraları bu usuller bozuldu; vezirliğe yükselme şekilleri değişti. Vüzera ve erkân çocukları saraylara alınmağa, kendilerine silâhdarlık, çuhadarlık, rikâpdarlık, mirahurluk gibi padişahların her an yanında bulunması icap eden vazifeler verilmiye ve bu hizmetlerde padişahın gözüne girenlere, defaten vezirlik tevcihine başlandı. Sonra vezir kethüdalarına, defterde ve reisülküttap gibi ricale ve bazan yeniçeri ağalarına, kapıcı başlılara, Şam, Musul hanedanları gibi taşra ekâbirine vezaret rütbesi veriliyordu. Vezirlerin kethüda, silâhtar ve hazinedarlarından, delil başlarından muharebede şecaat ve liyakat gösterenlere de kapıcı başlık, mirimiranlık ve vezaret verilmek; mültezimliklerde servet sahibi olanlara, taşra valilik ve beylerbeyiliği tevcih etmek adet oldu. Ekser vüzera ve ümera cahil ve ümmî olduklarından yanlarına liyakat sahibi bazı kethüdalar nasbolunması icap ediyordu.

Liyakat ve istihkakalarına bakılmaksızın rastgele kendilerine vezaret verilen bu gibi zevat, her ne kadar memuriyet mahallerine debdebe ve dârat ile gitseler, ekseriya vardıkları yerlerde zapt ve rapta muktedir olamazlar, şehirlerin nizamını bozarlar, halk nazarında da mevki ve itibarları kalmaz oldu. Liyakat ve istihkak erbabından olan vezirler de, bir mansıp ve memuriyet elde edinceye kadar pek çok masraflara giriyorlardı. Üstelik pek çok da borca girerek vardıkları yerlerde fazla kalamazlar, bir kaç ay sonra başka bir eyalete tahvil edilirlir ve bu suretle ekseriya perişan bir halde, uzak yerlerdeki yeni vazifelerine giderlerdi. O zaman da vardıkları kasaba ve köyleri tahrip ederek geçinirlerdi. Bir kaç sene aynı vazifede kalan bir vali de fırsatı ganimet bilerek halkdan mümkün olduğu kadar fazla para tahsiline çalışır, bir çok gayri meşru çarelere baş vurarak borçlandığı yerlere borcunu ödemiye uğ-

raşırđı. Bu suretle kendi idaresini temine çalışan valiler, ayan ve derebeyleri ile hoş geçinmek ve onların halka yaptığı zulümlere, teaddilere göz yummak mecburiyetinde kalırlardı.

Bu suretle valiler, kanunların kendilerine tahmil ettiği vazifeleri ifa etmediler ve fazla servet temin için halka gerek bizzat ve gerek bilvasıta zulüm ve teaddiden geri durmadılar. Bir taraftan kuvvetli ayanlara boyun eğerken, diğer taraftan eyalet ve sancaklarında bulunan ve erbabı namusdan olan zenginleri birer bahane bularak sıkıştırmağa ve mallarını müsadereye başladılar. Bir kısım eyalet valileri, mıntakaları dahilinde bulunan halkı toplu olarak sürüp çıkarmak, olmazsa merkeze şikâyet ederek hakkında takibat yaptırmak gibi çarelere de tevessül ettiler. Fıkara halkın elinde ve avucundakini almakla beraber, icabında emlâk ve hayvanlarını da sattırdılar.

Son zamanlarda eyaletlerin merkezle olan irtibatı da esaslı surette gevşemiye başladı. Bilhassa en küçük İdarî cüzütlara kadar türeyen âyanlar, hükümetin emirlerini saymamağa başladılar. Merkez, uzak vilâyetler üzerinde nüfuzunu yürütememeye başladı. Vilâyetlerde bir çok valiler adeta müstakil birer kimse oldular. Bittabi bu şekil eyaletlerden devlet hâzinesine pek az irat gelir oldu. Valiler istiklallerini o derece ileri götürmüşlerdi ki sadrazama heber vermeden, kızdığı bir valinin üzerine, kendi eyalet askerleriyle yürüyüp muharebe eden valiler vardı. Hudutlarda bulunan beylerbeyilerin, ecnebi hükümetlerle sulh yapmak salâhiyetleri merkezce tanınmış olduğundan, bir vali büyük bir harbin açılmasına sebep olurdu. Vezirler, mirimiranlar, mütesellim ve voyvodalar buldukları işlerde arzu ve düşüncelerde hareket ederler, diledikleri şekilde hüküm ve siyaset etmekte muhtar bulunurlardı.

Padişahların ahali ve tebaadan istediğini katil ve idama mezuniyeti olduğu gibi, vüzerâ da şunu bunu öldürdüklerinde, kendilerine birşey sorulmazdı. Bu suretle valiler halktan istediklerini sebepsiz yere öldürmekte serbesttiler.

Mübaşirlerin yaptıkları zulümler:

İlk zamanları, ahalinin memleket ayanından, devlet memurlardan şikâyetleri halinde, şikâyetin tahkiki, hakkın ihkakı, mirî emvalin tahsili vesaire gibi işler için, merkezde veya eyaletlerde bulunan kimselerden, eyaletlere, sancak veya kazalara, memurlar, mübaşirler gönderilmesi usulendi. Divanı hümayun hademelerinden olan ve müteferrika adı verilen gedikli ziamet sahibi zaîmler, mansıpsız kalan haccgân, mirî emvalin tahsili, tahkikat işleri, vüzeranın ve zenginlerin muhalefatının musadarası, asker şevki, bazı vüzerayı bir mansıbdan diğer mansıba, yahut menfaya götürmek veya katleylemek gibi muvakkat hizmetlerde kullanılırlar ve bunlara, işin derecesine göre, muayyen bir ücret verilirdi. Bunun gibi, valilerin maiyetlerinde bulunan kavasbaşı, tüfenkcibaşı, mühürdar, çuhadar, kethüda, silâhdar yedekcisi, hazinedar, turnacıbaşı gibi kimselere de eyalet veya sancak dahilinde buda benzer vazifeler verilir ve onlar da gittikleri yerlerden alacakları mübaşiriye ile geçinirlerdi. Valiler, sonraları, sırf ittibalarını kayırmak ve onların fazla para kazanmalarını temin için, kesesinde fazla harçlığı kalmamış, birşey bilmez ve işe yaramaz kimseleri ellerine birer buyrultu vererek sancak ve kazalara, kasaba ve köylere göndermeye başladılar.

Mübaşirler memur oldukları mahallere gittikleri zaman, ne taraftan fazla mübaşirlik alacaklarını düşünerek, memur oldukları vazifeyi bihakkin yerine getirmeyi hatırlarına dahi getirmezler, mahalli memurlar ile birleşerek, buyrultuyu mahkemede okuturlar, sicillere kaydettirirler, onlar da «devlet mübaşiri geldi» diye fikarayı tercim ve mübaşirlik hizmetini tesviye ederek istedikleri şekilde bir ilâm tertiple mübaşire verirler ve kendisini geri çevirirlerdi. Bazan da aslı yok yere arzuhaller tasni ve mübaşirler tayin edilir ve bu hizmete mukabil fakir halkdan bir çok paralar tahsil olunurdu. Hattâ valilerden bazıları, uşaklarının bu yolda kazandıkları paraya ortak olmayı dahi kabul ederlerdi.

Kapı kethüdhakları:

Her eyalet veya sancak beyinin, mütesellimin İstanbulda bir kapı kethüdası bulunur ve bunlar eyalet işlerinin merkezde zamanında görülmesine vasıta olurdu. İlk zamanlardaki kapı kethüdhaları ecilleden, namus ve haysiyet sahibi kimselerden tayin edilirdi. Sonraları bu vazife rica ve şefaata ile, hatıra riayet edilerek ne idükleri belirsiz kimselere tevcih edilmeğe başlandı. Bu gibi kimseler de hizmetlerinde buldukları vüzeranın işlerine bakarken sarfettikleri parayı, mensup olduğu validen, sancak beyinden iki misli olarak defterlerine yazmaya ve mansıpları hasılatından fazla olarak, kendilerinden fazla para istemeye kalkıştılar ve onları fazla borçlu çıkardılar. Vüzeraya o hale geldi ki mansıplarının bütün hasılatını verseler, borçlarını ödeyemeyecek vaziyete girdiler. Bizzarur bu borçlarını fazla hasılatlı mansıplara tayinlerinde ödeyeceklerini bahane ederek kapı kethüdhalarını susturuyorlar ve onlar da kapı kapı dolaşarak, büyüklere fazla caize göstererek ve fazla hulûskârlık ederek bir vezirin uhdesinde bulunan mansıbı vakitsiz olarak aldırıp başkalarına ihale ettirmeye ve bazı tarafları teşvik ederek sık sık valilerin değişmesine sebep oluyorlardı.

Ayrıca kethüdhalar, olur olmaz bahanelerle uşaklarını, hizmetlerinde buldukları vüzeraya gönderirler ve yerine göre hizmeti mübaşiriye aldırırldı. Böylelikle kethüdhalar da oldukça mühim servetlere nail olurlardı.

Vali maiyetleri :

İlk zamanlar beylerbeyi ve mirlivaların mansıp ve iktidarlarına göre, üçer beşer yüz kadar dairei mahsusaları halkı vardı. Askerî kuvvetleri ise uhdelere ihale edilmiş olan eyalet ve sancaklarda bulunan zaîmlerin ve timar sahiplerinin birleşmesinden hasil olurdu. Sonraları ziamet ve timar teşkilâtında yapılan değişiklikler dolayısıyla, bu nevi askerî kuvvet de eski kudretini kaybetti; nizamları bozuldu. Beylerbeyi ve mirlivalar levend ve sekban adile ikişer,

üçer bin ve devletin nüfuzundan korkanlar daha ziyade kişi beslemeye başladılar. Bu sebeple yüzer, ikişer yüz sekban ve levenden mürekkep bir çok bölükbaşılar ihdas olundu. Bunlar vüzera ve ümera maiyetinde kalırlar ve diledikleri zaman civarda bulunan eyalet veya sancak beyinin maiyetine girerlerdi. Böyle bir kapıdan çıkıp da kapısız kalanlar, yeni bir kapıya intisap edinciye kadar, köyden köye dolaşırlar, ahaliye kendilerini beslettirirlerdi. Ve adeta ahalinin başına belâ olurlardı.

Osmanlı imparatorluğunu zaman zaman esash surette meşgul eden ve celâli denilen eşkıyanın da menşei bunlardı (1).

Valilerin maiyetlerinde istihdam olunan deliller taifesi de giderek aynı yola saptılar. İlk zamanları başı bağılı, itaatli, işe yarar bir askerî sınıf olan bu deliller, o zamanları dairesinden izin alıp başka bir kapı aramıya giderken yolda yem ve yiyeceklerini para ile satın alır ve ahaliye bar olmazken, sonraları bunlar da levend ve sekbanlar gibi sağa ve sola çapulculuğa ve halkı soymağa başladılar. Bunlar da halka yapmadık zulüm ve işkence bırakmıyorlardı.

Teb'anın hali :

İmparatorluğun ilk zamanlarında, teb'anın devletle olan münasebetleri, devlete vermekle mükellef oldukları serî ve urfî tekâlif hakkında kanunnamelerde vazıh hükümler vardı. Halk muayyen olan bu vergileri, yine bu kanunnamelerin tesbit etmiş olduğu zamanlarda mukataacılar, cizyedarlar, mütevelliler gibi alâkadar devlet memurlarına öder ve artanı ile de hiç sıkıntı çekmeden yaşardı. Müslüman teb'adan, öşür, ağnam vesair resimler, gayri müslim teb'adan cizye ve haraç gibi kanunlarla tesbit edilmiş olan şerî ve urfî vergilerden başka vergi alınmazdı. Hattâ diğer devletlerin teb'aları, Osmanlı İmparatorluğu teb'asından olan gayri müslimlerin haline gıpta ederler ve Osmanlı devleti tabiiyetine geçmeyi arzu ederlerdi.

(1) Netayicülvukuat, C. 3, S. 83.

.....1060.....

Fakat giderek gerek müslim ve gerek gayri müslim tebaaya, yukarıki kısımlarda izah edilmiş olduğu şekillerde, haddinden fazla tekâlif tahmil edilmiye ve kanunen tayin edilmiş olan vergilerin bir kaç misli tahsil edilmeğe başlanıldı (1).

Vergilerin cins, miktarları, türlü bahanelerle çoğaltıldı. Her eyalet veya sancağın vali ve mutasarrıfları, arzularına göre, buldukları yerlerin halkına türlü namlarla vergiler tarhetmiye başladılar. Öyle oldu ki bir eyalet veya sancağın vali ve mutasarrıflarına ait olan hasılat, muhtelif zamanlarda ve muhtelif ümera tarafından tesis edilmiş vergilere istinat ettiğiinden, oranın vergisi başka bir eyalet ve sancağın vergisine benzemez oldu. Bunlar çok açık suiistimallere yol açtı.

Bilhassa eyaletlerin kapı altı hasılatı denilen, yani tahsiliye ücreti demek olan ve cinayet erbabından alınan cerimeler, cezayi nakdiler, voyvodaların, aşiret beylerinin takdim ettikleri maktu vergiler, mutad hediyeler, diğer daha bir çok resimlerden ibaret bulunan ve valilerin şahsı masraflarına karşılık olan hasılatın miktarı artırılmak için, valiler her türlü suiistimleri yapmaktan çekinmediler.

Ahali, vali ve mutasarrıflara verdiği bu vergilerden başka, kadınlara da muhtelif Unvanlarla resimler ödemiye mecbur oluyor ve haddinden fazla olan bu resimlerin tazyiki altında ayrıca eziliyordu.

(1) Gerek harp ve gerek sulh zamanlarında halktan türlü namlar altında alınmış olan vergiler hakkında daha esaslı fikirler edinmek için, Kastamonu. Ankara gibi bir kısım vilâyetlerimizde hâlâ muhafaza edilmekte olan şer'î mahkeme sicillerini tetkik etmek kâfidir. Bilhassa bu vergilerin tahsil suretleri hakkında başvuru çareleri, halkın, vali ve sancak beyleri tarafından ne şekilde zulüm ve itisafa maruz kaldıklarını pek güzel göstermektedir. Bu hususta bir misal olmak üzere, ölkü mecmuasının ilkteşrin 1938 tarihli ve 68 sayılı nüshasında «Şer'î Mahkeme Sicilleri» adı altında neşretmiş olduğumuz bir makaleye ilâve olunan, Anadolul valisi Ali Paşanın bir buyrultusunu gösterebiliriz. (S. 159)

Adalet ve hakkın tecellisi hususunda yegâne merci olan kadılar, önceleri, buldukları yerlerde kanunların,, şeriat ahkâmının bitemamiha tatbikini temine çalışırlar ve hattâ memurların da doğruluk ve adalet yoluna girmelerini temine muvaffak olurlardı. Bu tanka sülük de kanunnamelerle tesbit ve tayin edilmiş olduğundan, bu mansıplar da ehillerine tefviz olunur ve halkın işleri mihveri lâyıkinda tedvir edilirdi. Fakat sonraları devlet idaresinin her tabakasında olduğu gibi, ilmiye nasıplarına da ehliyet ve liyakatsiz kimseler tayin edilmeye, şuna buna kadılık tevcihine başlanıldı. İlmiye sınıfına mensup kimselerin bazıları İstanbulda oturmıya, tayin olundukları vazifelere gitmemeye ve yerlerine naip denilen vekiller göndermeye başladılar. İlmiye sınıfı bir takım cahil kimselerle doldu. Şeriat ve kanun ahkâmına münafi hareket baş gösterdi. İrtişa ve irtikâp bu sınıfa da sirayet etti. Kadılar senede bir kaç defa halka tevzi olunan salyaneden bir çoğunu (defter akçası), (imza harcı) namile almıya, fıkaranın mahsullerini birer bahane ile ellerinden koparmıya, şehir kethüdalarının intihap ve hesaplarına müdahale etmiye ve onlardan hüccet harcı adı altında pek çok paralar almağa, şehir kethüdaları da verdiklerini, halkdan fazlasile çıkartmıya başladılar.

Sefer zamanlarında, halka devlet tarafından tahmil olunan vergilere, bu suretle memleketin âyanı, kadılar, nâipler, memurları tarafından da, kendileri için bir kaç misli ilâveler yapılması, cebir ve kahir suretile de tahsili halkı perişan bir vaziyete sokmakta devam etti.

Bir çok eyaletler halkından, böyle bitip tükenmez vergilerin, zulümlerin tazyiki altında memleketlerini terkederek İstanbula gitmek ve kendi maişetlerini temin için vasıtalar aramak çarelerine tevessül edenler oldu. Memleketten bu suretle perişan bir vaziyette ayrılmış olanların uhdelerindeki tekâlif de kalan diğer halka tahmil olunuyor ve günden güne kasaba ve köyler harap ve perişan bir

.....1062.....

vaziyete giriyor, İstanbulda da kalabalık fazlalaşdığından, orasının idaresi de devlete büyük bir gaile açıyordu.

Gayri müslim tebaanın vaziyeti de, müslim tebaanın vaziyetinden iyi değildi. Gerek malikâne sahipleri, gerek cizyedarlar, onlar üzerine haddinden fazla vergiler tahmil ettiklerinden bir kısım eyaletler de mütekâsif bir halde bulunanları, başka devletlerin tabiiyetine geçmeyi canü gönülünden arzu ediyorlar ve hattâ müracatta bulunarak hüsnü kabul görüyorlar; bu suretle yabancı devletlerin, gayri müslim tebaa üzerinde bir himaye hakkı iddia ve taleplerine yol açarak bu da memleketin başına ayrı bir dert açmaya başlıyordu.

MÜLKÎ İDAREDE İSLÂHAT HAREKETLERİ

Buraya kadar, çok kısa olarak verilen izahatla, Osmanlı imparatorluğu mülkî idaresinde, ilk zamanlardan itibaren XVIII inci asrın son senelerine kadar geçen zaman içinde vukua gelen değişikliklerin, bu idarenin içinde bulunduğu vaziyetin kısa bir şemasını çizmiş olduk.

Şimdi de mülkî idare hakkında verilen bu izahattan sonra, imparatorluğun umumî hayatı içinde geçirilen safhalara şöyle bir göz gezdirmek ve Avrupa devletlerinin son zamanlardaki üstünlüğünün bariz sebeplerini işaret ederek mevzuumuzun tetkikine devam etmek faydalı olacaktır.

Tarihin orta ve yeni zaman devirlerine bir köprü vazifesi görmüş olan Osmanlı imparatorluğunun kuruluşu, devrinde, henüz mevcut olmıyan yeni bir imparatorluk mefhumu ortaya koymuştu: Orta zaman garp feodalite sistemine müstenit devletlerden farklı ve yeni zamanın mutlakiyetçi devletlerine örnek olacak derecede muntazam bir idare teşkilâtına sahip, yeni zaman devlet sistemine yakın bir devlet sistemi; hakikî merkezî imparatorluk...

Teşekkülünden itibaren geçen iki asırlık bir zaman (XV-XVI ıncı asırlar), bu imparatorluğu, dayandığı sağlam esaslar ve mükemmel teşkilât dolayısıyla, her bakımdan, zamanın en kuvvetli imparatorluğu yaptı. Gerek kuruluşu sırasında (XV inci asır) ve gerek sonraki satvetli devirlerinde, imparatorluğa bu üstünlüğü temin eden şey, doğrudan doğruya askerî ve mülkî teşkilâtın mükemmeliyeti idi. Çünkü yekdiğerine tabîî bağlarla bağlı bulunan bu mükemmel teşkilâtın kuvvet menbatı, ta asırların sürükleyip getirdiğı uzun bir tecrübeye dayanıyor (1) ve din de bu vahde-

(1) Osmanlı imparatorluğunun kuruluşu sırasında mevcudiyeti gö-

tin vücade gelmesinde büyük bir rol oynıyordu. Kuvvetli tecrübe ile dinî esasatın birleşmesi neticesinde Osmanlı imparatorluğuna has idare tarzı vücade gelmiş oluyordu.

Osmanlı imparatorluğunda bu kuvvetli idare uzun sürmedi; tarihin inhitat devri diye kaydettiği zamanda, malûm olan türlü sebepler, imparatorluğun askerî ve İdarî bünyesinde bir intizamsızlık ve inhilâl baş gösterdi. Günden güne artan bu haller, imparatorluğu için için kemirmekte devam etti.

İmparatorlukta ordu, devletin temel taşı idi. İmparatorluk müesseselerini kuran kuvvetli eller, bu temelin sağlamlığına fevkalâde ehemmiyet vermişler ve onu en sağlam esaslara ibtina ettirmeyi ihmal etmemişlerdi (1).

Zaten mülkî teşkilâtın menşei de orduya, askerî esasata istinat ediyor, bu iki teşkilât yekdiğerinden ayrılmaz bir bütün vücuda getiriyordu.

İnhitat devrinin başladığı ve devam ettiği zamanlarda, imparatorluğun idaresini ellerine almış olanlar, - faaliyetleri, hizmetleri tarihçe müsellemler olan Murad IV ün, Köprülülerin devirleri gibi bazı devirler müstesna - seleflerinin kazandıkları zaferlerle, bu zaferlerin kendilerine

rülen askerî, siyasi, İçtimaî, İdarî ilâh... müesseselerin menşelerinin Bizansa ait bulunduğu hakkında yakın zamana kadar alâkadar ilim adamlarında mevcut yanlış kanaatlar, muhterem hocamız Fuat Köprülü'nün değerli himmetile temamilen nakz ve cerhedilmiş, Osmanlı imparatorluğuna ait müesseselerin, orta zaman Türk - İslâm devletlerinde mevcut müesseselerin sadece devamından başka birşey olmadığı, münakaşa kabul etmez ilmi hakikatlar ortaya konulmak suretile, isbat edilmiştir. [Bakınız: Bizans müesseselerinin Osmanlı müesseselerine tesiri, Türk hukuk ve iktisat tarihi mecmuası, C. 1, İstanbul 1931]

(1) Gerek muhtelif Osmanlı kanunnamelerinin ve gerek muhtelif devirlere ait vakayinamelerde dağınık bir haldeki mevcut malûmatın tetkiki suretile, Osmanlı imparatorluğunun ilk devirlerindeki askerî ve idari teşkilâtın mükemmeliyeti ve bu mükemmeliyetin bozulmamasını temin yolunda alınmış olan tedbirlerin mahiyeti hakkında en sahil malûmatı elde etmek mümkündür.

temin etmiş oldukları yepyeni, bambaşka muhteşem bir hayat tarzından sarhoş oldular; içine düşülen felâket çukurunun, başlarında buldukları devleti nerelere sürükleyebileceğini düşünmediler. Mağlûp ve perişan bir halde bulunulmasına rağmen, gururlarını muhafaza ettiler. Vaktile şevketli ve azametli devirlere sebep olan o mükemmel kanunların, nizamların teb'a üzerindeki amirlik hukukunu, haricen hükümrânlık hakkını muhafazaya kâfil bulunduğu kanaati üzerinde saplanıp kaldılar.

Halbuki bu devirlerde garp, Avrupa Rönesans ve Reform sayesinde pek derin fikrî ve ruhî inkilâplar geçirmiş, ayrıca vukubulan ihtiralar, keşifler de bu diyarı maddî ve İktisadî sahada yükseltmekte devam etmiş, Osmanlı âlemi ise, bütün bu terakki âmili hareketlere yabancı kalmış bulunuyordu.

Bir taraftan eski usul ve nizamların, cemiyetin yeni ihtiyaçlarını karşılayamayacak derecedeki kifayetsizliği ve bu yüzden dahilde zuhura gelen anarşi ve bozuk idare, diğer taraftan dışarıda, karşısında bulunulan ve terakkide devam eden hasımlara artık galebe çalınamaması ve hattâ muvazenenin aleyhe olarak bozulması, imparatorluğun dahilde anarşi içinde kalmasına ve hariçte eski itibarını kaybetmesine ve hattâ gerilemesine sebep oldu.

Menşeyini dinden aldığında şüphe olmıyan taassup vesaire gibi bir kısım âmiller, imparatorluğu tamamilen atalet ve infirat içinde bıraktı. Avrupa ise her sahadaki terakkilere doğru, alabildiğine bir hızla yürüdü. Askerî sahadada vücude gelen teknik terakkiler, harp vasıtalarının gün geçtikçe artan mükemmeliyeti, teb'a ile hükümdar arasındaki tabiiyet ve metbuiyet mefhumları üzerinde husule gelen esaslı değişiklikler karşısında, Osmanlı imparatorluğu, daima yalnızlık politikasında bütün kuvvetile ve ısrarla devam ve sebat etti, binnetice yükselme âmillerinden kendini çekmiş oldu ve onu her zaman yabancı telâkki ederek onunla temas etmekten ve onun tesirlerine tâbi olmaktan

.....1066.....

uzak kalmıya çalıştı; hasım ordularına ehemmiyet vermedi. Hattâ onları istihfaf etti.

XVIII inci asrın son yansında, medenî rabitalarla j'ekdiğerine bağılı bulunmaları hasebile sanki tek bir kütle halinde duran Avrupa devletleri karşısında, Osmanlı imparatorluğu, uzakta, kendi âleminde yalnız bir halde bulunuyordu. Bilhassa bu infırad, devletin haricî ve dahili nüfuzunu hiçe indirecek derecede kendini müteessir etti. Artık imparatorluk için hakikî tehlike başlamak üzere idi. Çünkü imparatorlukla Avrupa devletleri arasındaki garabetler, ahlâk, âdet ve mezhebçe Avrupadan farklı bulunma, en son haddine varmıştı. Bu vaziyet karşısında kendisinin Avrupada yeri olamazdı; Avrupalılarca def ve teb'ide lâyük muzır ve ecnebi bir cisim haline gelmişti.

Mülkî İslâhat yolunda alınan tedbirler :

İşte bu devirlerdeki ki, imparatorluk erkânından bazılarını, düçar olunan hezimetleri imparatorluğu tehdit eden muhataraları hesaba katmanın sırası geldiğine kani olur, görüyoruz. Kısmen yabancı tesirlerde, kısmen de Avrupa nizamının devleti tehdiye başlamış olması dolayısıyla, imparatorlukta ordunun tensikine doğru bir kıvıldamaya şahit oluyoruz.

İşe ordudan başlanılmasının zarureti üzerinde durmak fazla olur. Çünkü ordu, devletin hariçte ve hattâ dahildeki nüfuzunu teminle mükellef, belli başlı bir unsurdu. Gerçi şark ve garp hudutlarında maruz kalman askerî mağlûbiyetler, hezimetler memleket dahilinde de nizamın bozulmasını, yer yer hükümete karşı itaatsizliklerin, baş kaldırmaların hudusunu intaç ediyordise de askeri islâhatı müteakip, mülkî islâhata da başlanılması zarurî idi.

Memleketteki İslâhat hareketlerini - Mahmut I ve Mustafa III zamanlarında görülen bazı kıvıldamalar müstesna olmak üzere - Selim III e irca etmek doğru bir hareket olur (1)

(1) Filhakika askerî sahadaki yeniliklerin başlangıcı Mehmut I

Selim III daha şehzadelîği zamanında, mutemet adamlarından İshak efendiyi Avrupaya göndererek devleti tehdit eden nizamatı tahkik ettirmiş ve kendisi de İstanbulda dost olan bazı sefirlerden Avrupa devletlerinin tensikatu hakkında pek çok malûmat almıştı.

Tahta çıktığı, zaman (1203 H 1789 M) imparatorluk dahilindeki anarşi en son haddine varmış ve memleket muhakkak felâket uçurumunun başına gelmiş bulunuyordu. Ruhan tecellütperver olan Selim III, tahta çıkar çıkmaz devlet ve milletin her şubesi için matlûp inzibatı temin eyliyecek kanunlar vaz'ına teşebbüs etti ve işe zamanın tabîi ve zarurî icabatından olan askerî tensikattan başlamak istedi. Selim III, imparatorluk askerî teşkilâtının, muasır devletlerin teşkilâtına benzetmesini, gerek talim gerek teçhizat bakımından Avrupalı bir hale sokulmasını arzu etti ve seleflerinin başladıkları işe devam etmek istedi.

İç idareye ait işlere gelince, her şeyden evvel reaya-

zamanına kadar çıkar, Mahmud I muallim asker tertibine mukaddeme olmak üzere (usul-ul hikem fi nizam-ül ümem) adlı bir eserin tab ve neşrini emreylemiş ve İtalyan lisanından fenni harbe dair bazı risaleler de tercüme ettirmişti.

Mustafa III de gündengüne büyüyüp tabîi bir hasım vaziyeti alan Rıslara iyi bir darbe vermek maksadile yıllarca hazırlıklar yapmış, para biriktirmiş, hattâ talimli asker tertibine başlamıştı. Fakat arzusunu yerine getiremeden Fransızların teşvikile 1182 H - 1768 M. Türk - Rus harbi çıkmış, neticede mağlup olmuş, gerek kendisinin ve gerek seleflerinin biriktirmiş olduğu paraları israf etmişti. Bu padişah zamanında Rusların cenuba inmelerinden telâşlanan Fransa, Osmanlı imparatorluğuna askerî ıslâhat teklifleri yapmış ve hattâ (Baron dö Tot) adında asker bir diplomatı da bu maksatla İstanbula göndermiş ve askerî sahada bazı yenilikler vücade getirilmiş, ayrıca Fransadan bazı zabitler de celbedilmişti. (Fazla tafsilât için bakınız: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Selim III ün veliahd iken Fransa Kralı Lui XVI ile muhabereleleri, Belleten, sayı 5-6.)

Abdülhamit I zamanında faaliyetini durduran ıslahat, bir müddet sonra Halil Hamit paşanın sadareti zamanında da devam etmiş (fazla tafsilât için bakınız: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Halil Hamit paşa, Türkiyat mecmuası, sayı. 6.1) ise de, başlanılan işlerin türlü sebepler dolayısıyla esaslı bir şeye bağlanılamamış olduğu görülür.

nın zulüm ve teaddiden korunması hususunda tedbirler almak ve bozulmuş olan eski nizamı yeniden diriltmek istiyordu. Sadaret kaymakamı Salih paşaya hitaben Babı Âliye gönderdiği bir fermanla bu işlere bir nihayet verilmesini istedi (1).

Padişahın bu fermanı üzerine Babı Âlide bir meclisi meşveret akdolundu; meclise bizzat Selim III riyaset etti. Kaymakam, reisülküttap vekili, Sekbanbaşı, Valde kethüdası, defterdar vekili, diğer rikâbı hümayun memurları, şehislâm, reisülulema, diğer sudur ve ocak ağaları, eminler, kapıcılar kethüdası, şehremini, çavuşbaşı ve teşrifatinin buldukları bu mecliste, reis efendi ayağa kalkarak mezalimin kaldırılması, adalet esbabının tahsil, tebaa ve or-

(1) «... Kesreti mezalimden âlem harap oldu, reyada takat kalmamıştır. Kadılar, naipler ve voyvodalar ve ayanlar ve cizyedarların etmedikleri zulüm yok. Bunlar hep emanet ehline sipariş olunmadığından neş'et etmiştir. Gerek menasıbı ilmiye ve gerek sair menasıbı devleti aliye vezaifi askeriyeyi yarın Cenabı Allah ruzi cezada cümlemizden sual eder, ne cevap vermeli. Sana tenbih eylediğim hususu semahatlü efendi daimiz vesair efendiler daimiz ve ricali devletimiz ile birer birer müzakere edip defi ilâcını bulup arzedesin. Bizden evvel gelen selatini Osmanıyan ve rical birer birer nizam vermişler. Biz onların nizamını yıkmaktayız. Anlar da bizim gibi insan değil midir. Ben avni inayeti bari ile icrayı siyasette ve refette kusur etmedim. Dünya adalet ve siyaset ile nizam bulur. Ve eylevm devletimin iki düşmana seferi var. Hal nasıldır, hazineler malûm, zahire malûm, asker ve barut ve mühimmatın nizamı ve keyfiyeti nicedir. Cülûsu hümayunum henüz vaki olmakla işlerin evvel ve ahırına vakıf değilim. Devletimin hali nicedir ketmetmeyip doğruca müzakere edip badehu hakikati bildirmekte kusur etmeyesin bu âlem bana emanettir. Bildirmeniz matlûbumdur. Bir güne mülâhaza edip bildirmezseniz yarın huzuru bâride iki elim yakanızdadır. Yarep bu kulların bana bildirmediler deyip ben halâs olurum. Bu günden sonra rüşvet alıp ve zulüm edip ve edenleri bilip ligarazın ketmederseniz vallah ben elbet duyurım abaü ecdadım ervahı için evlâdım dahi olsa kıyarım ve siyaset ederim böyle bilip öyle hareket edesin din ve devletime sadakat edenlere haklarından efüzun riayet ederim. Ben doğru söze muğber olmam devletimize hayırlı olan ne ise hakkile bana bildiresin Allahu zülcelâl cümleyi hayra muvaffak eyleye âmin » (Tarihi Cevdet. C. 4, S. 289.)

dunun ahvalini tanzim hususunda evvelce kaleme alınmış olan hülâsa kâğıdını koynundan çıkardı, okudu. Padişah, etrafında bulunanlardan, bu hususta ne düşündüklerini sordu. Hazır bulunanlardan bir kısmı vaziyeti teşrih ettiler. Neticede devlet makamlarını işgal eden mes'ul kimselere, padişah, alınması zarurî olan tedbirler hakkında emirler verdi. Müteakiben şeyhislâm konağında sık sık toplanılarak her maddeye bir nizam verilerek icabının yapılması zımında meclise nihayet verildi.

Şeyhislâmın konağında yapılan içtimaların sonunda şu kararlar ittihaz olundu (1).

Mukataata yapılan zamlar 20-30 sene içinde yapılmıştı. Bu sebeple eski şekline irca kabil olmadığından, bundan, sonra mezalimin tahfifi zımında mukataat ashabının munsif ve perhizkâr kimseler tevkil ve irsalde emaneten idare ettirilerek mukannen olan resimlerden maada cerime veya başka bir namla para alınmaması, âyan ve cizyedarların zulüm ve teaddilerine mani olmak maksadile vali ve mutasarrıfların sık sık azlolunmamaları.

Kadınların şerî özürleri olmadıkça bizzat mansıplarına gitmeleri ve adalet üzere hareket ve fikarayı siyanet etmeleri, arpalık sahiplerinin, arpalıklarının nâiplere maktuan iltizam etmelerinin yasak edilmesi ve nâiplere beşte bir nisbetinde bir varidat verilmesi, mülâzemetlerin ilim ve fazilet erbabına verilerek, cahil kimselerin ilmiye ferikine duhullerine mani olunması kararlaştırıldı ve keyfiyet fermanla da teyit olunduktan sonra Anadolu ve Rumeli kadiaskerlerine buyrultular isdar olundu.

Ayrıca Rumelinin her tarafına adalet emirleri neşrolundu. Fıkara hakkında yapılan zulümlerin ref'i, kendilerinin himaye edilmesi, her kaza âyanının eski nizamları üzere halk tarafından seçilmesi ve şerî hüccet ile nasıpları, nasp hususuna valilerin müdahale etmemeleri, hiç bir suretle para da almamaları; şehir kethüdalarının nasp ve in-

(1) Cevdet tarihi, C. 4, S. 291.

.....1070.....

tihaflarına kadı ve naiplerin karışmamaları ve bir tarafı iltizam etmemeleri, bunların halk tarafından intihapları ve yalnız kadı ve naiplerin şeri hüccet vermeleri, fakat hüccet harcı almamaları, kethüdaların da halktan kendileri için hiç bir para tahsil etmemeleri, memleketin hakikî masrafı ne olursa olsun, hepsinin de halkın malûmatı dahilinde sarfolunması, tanzim olunacak defterlerine fazla bir şey ilâve olunmaması, kadı ve naiplerin de defter harcı almiyarak halkın bu suretle zulümden vikayesi emrolundu.

— Arkası var —
